

Edició XIV | 2024

Ciutats Defensores dels Drets Humans

Gira tardor

30 setembre - 9 octubre

@ciutatsddhh
#ciutatsddhh
ciutatsdretshumans.cat

ÍNDEX

El projecte.....	3
Els defensors i defensores de la gira de primavera.....	4

Kelvin Enamorado	4
-------------------------------	----------

Haydee Castillo	9
------------------------------	----------

Ángela O'Campo	14
-----------------------------	-----------

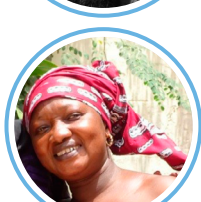
Zainab Fasiki	19
----------------------------	-----------

Millaray Collio	23
------------------------------	-----------

Ahmed Tobasi	27
---------------------------	-----------

Fatou Nyang	31
--------------------------	-----------

Municipis, entitats i institucions participants XIV edició.....	35
---	----

EL PROJECTE

Ciutats Defensores dels Drets humans és un projecte coordinat pel Fons Català de Cooperació al Desenvolupament i gestionat per la Comissió Catalana d'Acció pel Refugi amb la **participació de 30 ajuntaments i 8 entitats i institucions catalanes** implicades en la defensa i promoció dels drets humans a escala local i global.

Des del 2013 treballem conjuntament per visibilitzar i acompanyar la tasca de les persones defensores dels drets humans i denunciar la persecució que pateixen enfortint les xarxes de suport i protecció i millorant el coneixement, la promoció i la defensa dels drets humans entre la ciutadania catalana.

El fil conductor del projecte és l'estada a Catalunya d'un grup de defensors i defensores dels drets humans d'arreu del món. En el marc de la visita, participen en diversos actes (conferències, reunions institucionals, activitats en centres educatius, trobades amb mitjans de comunicació, etc.), on poden exposar les seves reivindicacions i compartir la tasca que desenvolupen en els seus territoris. Això ofereix suport i visibilitat internacionals als i les activistes. Aquest any celebren la XIV edició, que consta de dues gires. La gira de primavera se celebrà entre els dies **8 i 17 d'abril**; i la gira de tardor entre el **30 de setembre i el 9 d'octubre**.

Kelvin Enamorado

Cocreador d'un grup artístic a Hondures

“Els joves viuen amb el risc de ser assassinats, ja sigui per una banda o per la policia.”

Kelvin Enamorado va passar de viure en una zona rural a l'interior d'Hondures a instal·lar-se al sector Chamelecón, una barriada conflictiva a la segona ciutat del país, San Pedro Sula. «Venia d'una família pobre, recordo que teníem un sol uniforme per anar a escola i en arribar a casa, havíem de rentar-lo i assecat-lo per poder-lo posar l'endemà». Vivia en un poble quan la seva família es va traslladar a San Pedro Sula, que durant anys ha ostentat un títol macabre: la ciutat més perillosa del món. «Quan vam arribar, aviat em vaig adonar que aquell lloc tenia unes normes. La gent que neix allà les coneix, perquè ja de ben petits se les inculquen: 'no hi vagis aquí', 'no creus aquest carrer'. Jo no les coneixia. Un dia, anant a l'institut vaig ser assaltat per primer cop. Tot just portava un mòbil que no valia res, però em vaig quedar petrificat. Aquí vaig entendre que havia d'estar vigilant; vaig aprendre a desconfiar de les persones que se m'acosten i que no conec»; explica.

Un dia a l'institut, van demanar voluntaris per a pintar un mur. Kelvin, que per aquells dies tenia unes estones lliures, es va prestar voluntari. «En arribar, em vaig adonar que no anàvem a pintar un mur, sinó un mural. Per a l'activitat també havien portat a un grup de ball de *breakdance*, i aquí és quan vaig tenir el clic». De tarannà tímid, Kelvin va començar a practicar coreografies a la seva habitació, però aviat se li van unir el seu germà menor i un amic. I així, practicant els tres, van anar guanyant adeptes. Aquests van ser els inicis de Warriors Zulu Nation. «Ni en els meus millors somnis hauria pogut pensar mai que m'hagués pogut dedicar a això. En molts països, els nens somien en ser doctors, enginyers, professors... Jo sempre vaig tenir el somni d'emigrar i ser conductor d'autobús; mai m'havia plantejat que podria tenir un futur distint», assegura.

Warriors Zulu Nation

El Kelvin Enamorado no es podia imaginar que el seu interès pel *breakdance* es convertiria en el que ara és [Warrior Zulu Nation](#), una ONG que té com a finalitat oferir als i les adolescents en situacions socioeconòmiques complexes accés a la cultura perquè puguin imaginar un altre tipus de futur. Diversos són els pilars de la iniciativa, ja convertida en institució, però hom preval per sobre de tots ells: la necessitat de fomentar una cultura de pau i d'entesa. Això podria semblar fútil, però en uns carrers tan copejats per la violència, que els i les joves puguin imaginar un futur de pau és tota una quimera.

Des del seu naixement, les rutines a Warriors Zulu Nation han canviat molt. «Ara tenim un conveni amb una organització que tenia un edifici abandonat pel tema de les bandes. Aquí hem instal·lat la Casa Warriors. Durant quatre dies a la setmana es desenvolupen classes d'art de diferents disciplines: ball, escacs, pintura, dibuix, guitarra, cor, flauta... Tot això gràcies a la feina col·laborativa amb altres organitzacions i institucions. Treballar amb tants joves en unes instal·lacions tan grans també implica una gran responsabilitat. També treballem en accions amb les mares dels nois que participen en les activitats artístiques i oferim diferents capacitacions» explica Kelvin, que considera que és molt important involucrar les famílies. L'organització també duu a terme accions puntuals a altres parts de la ciutat i del país. «Ho fem a través de subvencions, consultories i altres oportunitats de finançament. Això suposa un gran treball de gestió i escriptori, de preparar propostes».

També el dia a dia del Kelvin ha canviat molt, i ara passa moltes hores a l'escriptori per tirar endavant els diferents projectes. Per a Warriors Zulu Nation té un somni: «ser autosostenibles i no dependre de ningú», conclou.

Hondures, un país devastat per la violència

La inseguretat i la violència, la prevalença de borses de pobresa i la [corrupció sistèmica](#) són alguns dels problemes estructurals que pateix Hondures des de fa anys. El govern de la presidenta Xiomara Castro, malgrat les promeses, no està aconseguint promoure millores radicals. Segons les dades de Human Rights Watch, «el 2021, prop del 80% dels hondurenys de les zones rurals vivien en condicions de pobresa, amb ingressos inferiors a 7 dòlars diaris, i gairebé tots ells vivien en condicions de pobresa extrema, amb ingressos inferiors a 4 dòlars diaris. El març del 2023, dades oficials mostraven que el 14% dels hondurenys no sabien llegir ni escriure».

Aquest context constitueix un brou de cultiu ideal per a la proliferació de les colles i la violència. Si bé del 2022 al 2023, el nombre d'homicidis es va reduir considerablement, la violència als carrers continua sent un dels problemes principals del país. «Segons Insight Crime, un centre d'estudis i mitjà de comunicació especialitzat en crim i seguretat, Hondures té la segona taxa d'homicidis més alta d'Amèrica Llatina i el Carib, després de Jamaica», es pot llegir a l'[informe de país de HRW](#). Per resoldre aquesta violència, l'executiu de Xiomara Castro ha imposat en diferents ocasions l'estat d'excepció, fet que ha provocat la vulneració de nombrosos drets humans.

Aquesta situació fa que no siguin poques les persones que intenten abandonar el país per buscar un futur millor, sobretot als Estats Units. Segons l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) «Des del 1990 a la data, el nombre de persones hondurenyes que viuen fora del seu país d'origen s'ha vist incrementat de 156.000 a 985.000, sent el principal país de destinació als Estats Units d'Amèrica». També segons les dades d'aquesta mateixa organització, «es calcula que l'any 2022, 247.000 persones es trobaven en situació de desplaçament intern a Hondures per causes derivades d'incidents de violència i aproximadament 1.100.000 persones més pels efectes dels desastres naturals».

A més, Hondures també constitueix un país de pas per a ciutadans i ciutadanes d'altres nacionalitats llatinoamericanes, sobretot persones procedents de Cuba, Veneçuela, Haití i l'Equador que migren cap als Estats Units. Segons l'Instituto Nacional de Migración (INM) d'Hondures i la mateixa OIM, del 2022 al 2023 aquestes arribades de persones en trànsit es va triplicar i va superar el mig milió de persones. Des de començament del 2024, es calcula que unes 250.000 persones han arribat al país amb la intenció d'arribar fins a Mèxic i els Estats Units.

Entrevista

Vivíeu en una zona rural, però la teva família va decidir mudar-se a la segona ciutat més gran d'Hondures: San Pedro Sula; a un dels sectors més conflictius: el sector Chamelecón. Com va ser aquest canvi?

Migrar d'un poble rural a la segona ciutat més gran del país va ser un canvi radical a la meua vida. La vida al camp i als pobles és molt més tranquil·la, però també és cert que hi ha moltes menys oportunitats d'estudi i de creixement. Justament aquest va ser el motiu pel qual la meua família va decidir mudar-se al sector Chamelecón de San Pedro Sula. També em vaig adonar que a la ciutat hi havia més violència. A mi em costava molt entendre què passava, les dinàmiques. No entenia per què la gent tenia por de creuar des d'unes colònies del sector cap a altres colònies del mateix sector. No sabia el context de control que tenen les bandes a les colònies. El sector

Chamelecón està dividit en dos i està repartit entre les dues colles més fortes del país. Aquest tipus de coses les vas entenent amb el passar del temps. Encara que t'ho expliquin, no ho entens fins que ho vius. A mi em van assaltar i va ser quan vaig començar a entendre que el que anomenen les fronteres invisibles existeixen i són reals. I aquí sorgeix la por. El control és real, perquè la gent que viu dins del sector ho fa amb restriccions. El control també ha anat canviant amb el pas del temps i en funció de les polítiques estatals; però no s'ha reduït. Han canviat, això sí, les maneres d'operar. Fa deu o dotze anys es podia veure bandes als carrers amb armes i ara és molt rar veure això, perquè als carrers hi ha més presència policial i militar.

Continues vivint en un sector controlat per les bandes; és comprensible que molts xavals s'hi acostin, perquè els ofereixen coses que l'Estat, ara com ara, no els pot oferir. Com vas aconseguir no sucumbir-hi?

Les bandes ofereixen molta protecció als nens i als adolescents i donen una imatge d'herois a la comunitat. Quan es produeix una etapa de debilitat a la banda és quan augmenten els assalts i els robatoris dins de les colònies. Quan la banda té més força, elles mateixes s'encarreguen d'eliminar els assaltants i els lladregots que hi ha dins del sector. Ara, per exemple, fa anys que no tenim assalts dins del sector; i això no és gràcies a la policia, sinó a les bandes. Ells es presenten com els cuidadors i protectors de la colònia; i certament potser tenen raó, perquè ho aconsegueixen. Això fa que es guanyin l'admiració dels infants i dels adolescents i, per això, volen formar part d'aquestes organitzacions. Volen que se'ls respecti, tenir poder, exercir la por. Hi ha molts nens que a casa no tenen protecció, o un plat de menjar, alguna cosa a la qual pertànyer. El destí dels membres de les bandes, però, està clar: a partir d'un cert punt d'involucració a la banda, només hi ha dues sortides: la mort o la presó. Tots ells en són conscients i tot i així prefereixen assumir el risc que no formar part de res i viure ignorats. A mi em va salvar l'interès pel hip-hop.

D'on neix aquest interès?

A mi sempre m'havia agradat l'art i a l'escola on estudiava se'm va donar aquesta oportunitat. Quan vam arribar a viure al sector Chamelecón, jo tenia disset anys i al col·legi van venir a fer un taller de muralisme. Vaig decidir inscriure'm i vaig aprendre tècniques de dibuix. A aquest mateix espai també va arribar un grup de ballarins de *breakdance* i vaig quedar encantat amb ells. A partir d'aquí, vaig començar a practicar. Amb el temps vaig descobrir que aquell ball pertanyia a la cultura del hip-hop i em vaig adonar que m'estava ficant en alguna cosa gran i positiva. Això va ajudar a mantenir-me allunyat de les colles.

El 2011 neix Warriors Zulu Nation. Com es produeix aquest naixement i com és acollit per la comunitat? No vas tenir por de posar en marxa el projecte?

Warriors Zulu Nation neix de manera molt orgànica. No estava planificant fundar una ONG i tots érem adolescents. El gran era jo, que tenia divuit anys. L'únic que volíem era ballar i passar-ho bé; no volíem pertànyer a bandes criminals perquè no volíem fer mal a altra gent. La manera que vam trobar va ser a través del *breakdance* i la cultura del hip-hop. Això va interessar molt a altres joves del sector. Al principi, la comunitat va mostrar-se hostil cap a nosaltres, per la manera de vestir, per l'estigma. Teníem totes les portes tancades i practicàvem al carrer. Vam tenir por, sí, però al final ens vam adonar que no teníem escapatòria: independentment del que féssim estàvem en perill, així que vam decidir fer allò que ens agradava.

També aquell mateix any es produeix un primer punt d'inflexió quan assassinen a un company vostre. Com es va viure aquell moment i perquè vau decidir continuar?

El nostre company va ser segrestat i assassinat per una de les bandes d'aquell mateix any. Va ser una cosa molt seriosa perquè, d'alguna forma, totes les bandes que controlaven el sector pensaven que estàvem en contra seu, que estàvem formant una nova banda. Vam estar en perill i això ens va fer prendre la decisió: o deixàvem

el ball o seguíem amb ell malgrat tots els riscos. Decidim continuar amb el ball, i no sols això. Ens vam adonar del poder que tenia per als joves i comencem a utilitzar-ho com a eina. Lamentablement, aquest noi no és l'únic que ha mort; hem perdut a altres amics després d'ell. Cada any maten a algú. El 2019 van assassinar a un amic que havia estat mestre de ball amb nosaltres en una ciutat pròxima. Són cops molt durs que continuen succeint, però ens mantenim fermes perquè els joves sàpiguen que hi ha alguna cosa més enllà en els barris controlats per les colles. En aquests llocs, els joves viuen amb el risc de ser assassinats, ja sigui, per una banda, o per la policia. Si ens assassinaran igualment almenys que sigui fent el que ens agrada.

Has pensat en alguna ocasió a llençar la tovallola a causa de les dificultats?

Sí, cada cop que perdo un amic o que algú proper migra; perquè et fa la sensació que no hi ha resultats, que no està servint de res tota la feina que es fa.

Què t'ha aportat personalment escollir aquesta vida?

M'ha aportat moltíssim. M'alegra veure tants joves involucrats en el tema del ball, la pintura, el rap. Sabem que no podem salvar tothom, però hi ha gent que sí que està traient profit de l'espai i de les eines que els oferim. I no només aprenen d'art, sinó també d'altres temes socials molt importants, com ara el canvi climàtic, l'educació de gènere, l'apoderament juvenil, la convivència pacífica o els drets humans.

En qui t'has inspirat durant aquests anys?

Tenim diverses fonts d'inspiració: alguns ballarins hondurenys i de Centreamèrica, com Bboy Milo, que va ser desaparegut a El Salvador. Sempre recordem els seus ensenyaments i els compartim amb ells. El 2015 vam tenir l'oportunitat de viatjar a Medellín, a Colòmbia, i vam conèixer la feina que es fa a [Casa Kolacho](#), a la Comuna 13, que és molt semblant al sector Chamelecón. Aspirem a fer que el nostre sector pugui convertir-se en allò que s'ha convertit la Comuna 13; per això la nostra feina a Casa Warriors.

Què diries als xavals adolescents d'ara que, amb 13 o 14 anys, no saben què fer amb la seva vida?

Jo sempre els dic que quan vegin una oportunitat l'aprofitin; que no tinguin por d'experimentar capacitacions i disciplines noves, que ho intentin; perquè potser en elles troben el sentit de les seves vides. I si fos així, que s'enfoquin a aprendre a millorar. També els aconsello que tinguin un pla B. Jo vaig acabar els meus estudis com a tècnic en refrigeració, per si de cas.

Tenint la possibilitat d'haver migrat cap als Estats Units o a un altre país, per què vas decidir quedar-te a Hondures?

He tingut moltes oportunitats de marxar del país, sí. I molta gent m'ha animat a marxar, perquè la cosa està lletja; però la cosa sempre ha estat lletja. Sento que no podria viure en un altre lloc sabent que estant a Hondures puc fer molt més que fora. Jo podria anar-me'n només sabent que seré més útil fora que dins; de moment no ha estat així. Gràcies al hip-hop vaig aconseguir veure la meva mare, que va viure durant divuit anys als Estats Units, i he tingut l'oportunitat d'estudiar a la universitat. No vaig pensar mai que jo podria anar a la universitat. Amb el hip-hop em vaig adonar que m'agradava tant aprendre com ensenyar; però també em vaig adonar que necessitava professionalitzar-me, perquè sent professional podria generar més oportunitats, tant per a mi com per als altres. I és així com vaig aconseguir acabar la llicenciatura en Pedagogia i Ciencias de la Educación a la Universidad Nacional Autónoma d'Honduras. Ara estic buscant oportunitats per poder cursar un mestratge.

Què demanaries per al futur d'Hondures?

Que no ens destorbin, per dir-ho així. Al llarg dels anys ens hem esforçat moltíssim per tirar endavant els projectes, després es produeix un canvi al govern, es modifiquen les lleis i tot es complica i es fa malbé la feina feta. Històricament, els governs no ens han ajudat; sinó tot al contrari: ens han destorbat. També seria un somni que existissin més projectes com el nostre, a tots els sectors i barris de San Pedro Sula i també a les zones rurals i als pobles, on les oportunitats de formació són molt escasses i hi ha situacions de violència a diferents nivells.

Haydee Castillo

Activista de Nicaragua a l'exili

“Sé què, tard o d'hora, de la mateixa forma que vam sortir de la dictadura de Somoza, ens en sortirem d'aquesta.”

Haydee Castillo és una activista nicaragüenca que des de jove ha lluitat per la llibertat del seu país i la defensa dels drets humans. Conscient de la importància de créixer en un país lliure, aviat va saber sobre la necessitat de desfer-se de la dictadura d'Anastasio Somoza, qui va governar el país des de 1967 fins a 1972 i des de 1974 fins a 1979. Involucrada a ràpida edat amb la Juventud Franciscana (JUFRA), al llarg de la seva vida i la seva trajectòria, Haydee Castillo ha estat present en diferents projectes que tenien com a objectiu la millora de les condicions de vida del seu país, com el Movimiento Estudiantil de Secundaria (MES), la Unión Democrática Liberal UDEL, el Frente Amplio Opositor (FAO) o la Cruzada Nacional de Alfabetización, entre altres.

La vida de Haydee Castillo no es pot entendre sense esmentar els moviments estudiantils. Va participar activament en la lluita contra la dictadura de Somoza des del Movimiento Estudiantil MES, la Asociación de Estudiantes de Secundaria (AES), el Consejo Universitario de la Universidad Nacional (CUUN) i la Federación de Estudiantes de Centroamérica. Al triomf de la Revolución Popular Sandinista, continuant amb el moviment estudiantil, va formar part del Estado Mayor de la Cruzada Nacional de la Alfabetización en el Departamento de Estelí, també va ser una de les fundadores del Centro Universitario Regional del Norte, que funcionava com a seu de la UNAM Managua i va formar part de la creació de la Unión de Estudiantes de Nicaragua (UNEN), durant la seva estada a Managua pels seus estudis. A través de la UNEN va participar en les jornades de recol·lecció de cafè i cotó en les finques. «Aquesta era la contribució dels estudiants universitaris per a proveir de divises al país» explica.

Haydee Castillo sempre va estar compromesa amb la causa sandinista a través de la participació en diferents mobilitzacions i projectes fonamentals per al triomf de la revolució, com la UNEN, o la Juventud Sandinista, o com l'Asociación de Mujeres Nicaragüenses Luisa Amanda Espinoza (AMNLAE). També va integrar les estructures del Frente Sandinista de Liberación Nacional (FSLN). L'activista va perdre el seu primer marit, assassinat pel moviment contrarevolucionari (la Contra); finançada principalment pels Estats Units.

«Mai podré oblidar quan es van signar els Acuerdos de Paz [amb la Contra, el 1990] i vaig poder viatjar pel país sense por, sense ser objecte d'una emboscada o a morir en qualsevol atemptat» diu. Ara, amb el país en mans del matrimoni Ortega-Murillo, els quals practiquen un control ferri i dictatorial de tot el que ocorre a Nicaragua, Haydee Castillo, qui viu a l'exili, no amaga el dolor que li produeix pensar en la traïció al projecte pel qual tants i tantes van lluitar. «Nosaltres, com a joves, vam posar molt de la nostra part per sortir de la dictadura de Somoza i que triomfés la revolució (1979-1990), però no vam ser nosaltres els que vam assumir el poder ni els principals càrrecs a les institucions de l'Estat i on es prenen les principals decisions. Aquesta és una revolució fallida, traïda, però em queda la satisfacció d'haver lluitat contra la dictadura de Somoza, d'haver pres distància del FSLN en el moment en el qual va començar a desvirtuar-se, quan es van començar a traïr els valors de la causa», explica.

Nicaragua, un segle sense reconciliació social

Amb poc més de sis milions d'habitants, Nicaragua és un país centreamericà fronterer amb Costa Rica, en el sud, i Hondures, en el nord. És el segon país més pobre d'una regió extremadament desigual, només superat per l'Estat fallit d'Haití. País de volcans, de belles costes i naturalesa exuberant, Nicaragua no ha tingut un moment de pau en l'últim segle: a la longeva dictadura de la dinastia Somoza, la guerra dels anys 80 i el devastador huracà Mitch de 1998, li va seguir en el segle XXI, la crisi econòmica global i l'autocràcia repressiva encapçalada pel Daniel Ortega, acompanyat pels partits polítics, suposadament opositors, i altres actors còmplices del sistema.

Com el seu germà Humberto, el Daniel Ortega va ser una figura del marxista Frente Sandinista de Liberación Nacional, l'organització armada que va acabar amb els Somoza el 1979. Malgrat mancar d'un carisma especial, i potser precisament per això, Ortega va ser el triat per a liderar la Junta de Govern per la transició política. Això li va atorgar presència pública i, el 1984, en les primeres eleccions democràtiques, va ser escollit president, en un mandat condicionat per la guerra civil i el col·lapse de l'URSS.

Erosionat per la corrupció i l'impacte d'un conflicte bèl·lic en el context de la Guerra Freda, Ortega va perdre els següents comicis davant Violeta Chamorro, vídua del director del diari La Prensa Pedro Joaquín Chamorro, assassinat el 1978, per la dictadura dels Somoza. Va ser amb ella amb qui es va finalitzar el conflicte amb la Contra. Després d'un període de reconciliació, els següents governs liberals es van caracteritzar per la corrupció, amb especial menció a l'Arnoldo Alemán, i la societat va confiar de nou el 2006 en el Daniel Ortega.

El retorn al poder del Daniel Ortega i Rosario Murillo

La tornada al poder d'Ortega va portar amb sí l'inici de la persecució de les veus crítiques. En els seus últims anys a Nicaragua, Haydee Castillo va ser perseguida i va ser víctima d'agressions físiques, campanyes de desprestigi i atemptats contra la seva vida i el seu entorn familiar. També va ser empresonada per la seva oposició al règim. Aquestes circumstàncies la van obligar a sortir de manera irregular del país i a refugiar-se als Estats Units, on viu actualment. El 2023, el govern nicaragüenc, en un moviment insòlit i amb l'absència total de garanties jurídiques, va despullar de la nacionalitat nicaragüenca a més de 300 persones, entre elles a Haydee Castillo o a l'escriptora i ex guerrillera Gioconda Belli, actualment instal·lada en l'exili a Madrid. A més de llevar-los la nacionalitat, el règim els va despullar de tots els seus béns i els va declarar pròfugs de la justícia i traïdors a la pàtria. Malgrat l'exili obligat i la pèrdua de nacionalitat, Haydee Castillo continua amb el seu treball de documentació de les violacions de drets humans a Nicaragua a través de les seves activitats personals i de l'Institut per a la Transformació Social Las Segovias, amb un compromís ferm i una voluntat indestructible. Per la seva feina, l'activista ha estat premiada amb el XLIV Premio por la Paz i ha obtingut el Reconocimiento Internacional Acampa a la Defensa de los Derechos Humanos 2024, entre altres.

En la seva segona etapa, allunyat del sandinisme originari i reconvertit en creient catòlic, Ortega ha consolidat el seu poder, ha canviat les lleis per a eternitzar-se en el càrrec i ha centralitzat la presa de decisions en el seu nucli pròxim, inclosa la seva dona, Rosario Murillo.

Després d'anys d'abús de poder i denúncies constants de frau electoral, el descontentament social va esclatar a l'abril del 2018, davant la indolència de la dictadura d'Ortega Murillo en l'incendi d'una de les principals reserves naturals de la regió anomenada "Indio Maíz" i davant d'una reforma en la Seguretat Social. En els tres mesos d'enfrontaments, la societat va desafiar al Govern, que mai abans havia afrontat protestes semblants i que va respondre amb virulència: es van comptabilitzar centenars d'arrestos i 355 morts. Es va establir una taula de diàleg que va detenir la violència temporalment, no obstant això, una vegada concloses les infructuoses negociacions, Ortega va iniciar una nova fase repressiva: va il·legalitzar mitjans de comunicació crítics i organitzacions socials i va perseguir i va empresonar als qui van participar en les protestes.

En les eleccions generals de 2021, com si res els penalitzés, l'FSLN d'Ortega, en un frau descomunal, va assegurar tenir el 75% de suport a les urnes, el millor resultat de la seva història. «El president Ortega va ser electe a un quart mandat consecutiu al novembre [de 2021], enmig d'una escalada repressiva contra crítics i l'oposició política. Molts governs d'Europa i de la regió, aglutinats en la Organización de Estados Americanos (OEA), van manifestar que les eleccions no complien amb les garanties mínimes per a ser considerades lliures i justes», va destacar, en el seu informe de 2021, Human Rights Watch (HRW).

Davant aquesta situació, Haydee Castillo, qui va donar part de la seva vida a la causa sandinista, sent tristesa i ràbia. «Es tracta d'un projecte traït i fallit, perquè la nostra aspiració era una Nicaragua sense presos polítics, ni analfabetisme, ni pobresa. A principis dels 90, totes aquestes il·lusions van desaparèixer i la revolució va ser traïda per una banda dels dirigents». Sense esperança, molts nicaragüencs intenten escapar, i per això són la segona comunitat que més peticions d'asil va registrar en 2021, més de 100.000, només superada per l'afganesa.

Entrevista

Com t'inicies en la lluita sandinista?

Jo procedeix d'una família humil, però amb empena i treballadora. Vaig créixer escoltant les barbaritats del que feien les dictadures militars d'aquell moment en diferents països (en referència a les dictadures en diferents països de Llatinoamèrica durant la dècada dels 50, 60 i 70). També vaig créixer amb el triomf, en 1959, de la revolució cubana. A Nicaragua estàvem sota la dictadura d'Anastasio Somoza. El meu pare tenia una ràdio d'ona curta i escoltàvem les notícies d'Havana Cuba i altres estacions. Estàvem al corrent de com anava el caminar de la lluita revolucionària a Cuba, a Xile, a Argentina, a República Dominicana i en altres països, que patien règims militars dictatorials. No érem l'únic país que estàvem sota una dictadura! A casa, sempre se'ns va ensenyar sobre la importància de la igualtat i de la justícia. En aquell temps no es parlava tant dels drets humans, però sí de la importància de la llibertat. Jo, per part meua, llegia els discursos que feien els líders de la revolució cubana, les idees de Camilo [Cienfuegos], Fidel [Castro], el Che, la història i la feina de Sant Francesc d'Assís, etcètera. Sabíem de la situació a Xile sota la dictadura de Pinochet i d'altres llocs en el món. Això va marcar el meu sistema de valors.

Vens de família de mestres i tu mateixa sempre has estat molt involucrada en el moviment estudiantil.

La meua mare era mestra interina. I sí, a la meua família hi ha molts mestres i sempre van estar tots molt involucrats amb el desenvolupament de la comunitat. Ja des de petita vaig ser electa com a presidenta de secció a la primària (delegada de classe). Proposàvem iniciatives i organitzàvem actes culturals per a recaptar fons i satisfer algunes necessitats de l'escola... Vaig ser esportista y també vaig estar a la banda de música i així vaig anar muntant la meua vida. D'adolescent vaig formar part de la Creu Roja, en aquell moment anomenada la Cruz Heroica de la Juventud. Aquí vaig començar a repartir menjar en barris empobrits i em vaig assabentar de l'existència dels presos polítics, als qui visitàvem a les presons. Tot això em va sensibilitzar, tant a mi, com als meus germans, els qui també han estat involucrats en els moviments reivindicatius. Durant els meus estudis superiors també vaig participar en el moviment estudiantil i vaig començar a relacionar-me amb gent que estava implicada en la lluita revolucionària. Sempre vaig estar molt informada sobre les activitats del Front Sandinista d'Alliberament Nacional i aquí va ser quan va néixer el meu compromís. En 1978 vaig formar part de l'organització d'una vaga general que tenia com a objectiu millorar les condicions dels presos polítics, als qui tenien aïllats i als qui torturaven. També ens manifestàvem contra les tortures a les dones pageses i contra la concentració de la riquesa, entre altres. Vam prendre l'escola religiosa on estudiàvem. Això va suposar un punt d'inflexió en la meua implicació amb la Revolució.

Després del triomf de la revolució, vas fer molta feina d'activisme i de tota mena lluitant en defensa de la Revolució, en què consistia el teu treball?

Jo sempre vaig estar molt relacionada amb el món de la joventut i els estudiants. Em va tocar atendre els instituts de secundària i a les universitats. Soc part d'aquesta generació sacrificada de dones i homes joves, il·lusionats, amb un pensament diàfan, i què vam donar tot creient que, la construcció de l'home i la dona nova i d'un país amb dignitat i autodeterminació on la igualtat i la justícia social prevalgués, era possible. Dic que ho vam donar tot perquè vam sobreviure de miracle, a mi em va tocar fer de tot: impulsar els drets de les dones joves, participar a la reforma

universitària per a vincular-la a la comunitat, promoure el lideratge juvenil i estudiantil, tallar cotó, mobilitzar-me al costat de milers d'ells a recol·lectar la collita del cafè en les zones de conflicte bèl·lic. I quan la guerra va escalar, els joves ens vam veure involucrats de diferents formes en el drama que va ser el Servicio Militar. Després vaig ser traslladada a l'Asociación de Mujeres Nicaraguenses. Luisa Amanda Espinoza, on era una de les més joves integrants de l'Executivo Nacional.

Com et sents en adonar-te que un projecte pel qual vas lluitar tantíssim, ara no sols et dona l'esquena, sinó que us expulsa a tots?

Resulta summament dolorós pensar que com a dona jove jo, igual que milers de nicaragüencs, vam donar el millor de nosaltres a aquest projecte amb la convicció que podia ser un *parteaguas*: transitar de la guerra a la pau, de l'empobriment al desenvolupament, d'una vida sotmesa als designis d'altres països a la definició pròpia del país. Pensàvem que podríem reafirmar-nos com a país en plena dignitat, però progressivament aquest projecte es va anar esfumant. A l'inici, per la guerra finançada pels Estats Units; però després pels excessos, la corrupció i les ambicions d'un grup dels seus dirigents, el que lidera Daniel Ortega. Es tracta d'un projecte segrestat. També han segrestat la seva història i els seus símbols: es van apropiat d'una revolució que no sols van dur a terme ells, sinó que es va fer amb la participació de desenes de sectors del poble nicaragüenc. Fa moltíssim mal perquè molts dels amics i companys amb els quals havia treballat abans i durant de la revolució es van quedar pel camí. Fa mal pel compromís que adquirim en la joventut amb la causa a tots els nivells i en tots els àmbits. Costa conviure amb aquest dolor i aquest sentiment de traïció.

Què vas sentir quan et van informar que t'havien llevat la nacionalitat?

Per a mi va ser dur saber que m'havien llevat la nacionalitat nicaragüenca, però també sé que ningú pot despullar-te de la teva nacionalitat, amb la qual un neix. Ho vaig viure amb indignació i impotència. Va ser molt més dolorós aquest moment que quan vaig ser capturada en l'aeroport de Nicaragua. Recordo sentir cridar als meus fills dient-me que m'havien llevat la nacionalitat i que m'havien despulat de tots els nostres béns. Ens van declarar traïdors a la pàtria. Això comporta una mort civil i restringeix els nostres moviments.

Quin creus que serà l'esdevenir del règim Ortega-Murillo?

Sempre tinc l'esperança que a Nicaragua torni a "sortir el sol", perquè els nicaragüencs som un poble digne que, com l'ocell nacional, el Guardabarranco, no pot viure subjugat i sense llibertat. Sé que, tard o d'hora, de la mateixa manera que es va sortir de la dictadura de Somoza, sortirem d'aquesta. El poble de Nicaragua és prou creatiu i valent com per a trobar la llibertat.

Com és la teva relació amb l'exili?

Aquesta experiència de vida m'ha ensenyat moltíssimes coses. En primer lloc, que un no pot dir «d'aquest aigua no beuré mai». Nosaltres hem estat molt crítics amb la colonització espanyola, amb les barbàries comeses contra els pobles originaris; però ara ha estat Espanya qui ens ha atorgat la nacionalitat i ens ha permès restablir els nostres drets civils i poder continuar lluitant per la llibertat de Nicaragua. D'altra banda, nosaltres sempre vam ser formats en valors antiimperialistes i en contra de les invasions de les forces militars dels Estats Units i la seva presència al país. Vam néixer i vam créixer en aquests contextos d'història, però ara és el meu deure reconèixer que ha estat el poble i el govern nord-americà qui m'ha brindat seguretat i asil polític. No és gens fàcil. Porto sis anys d'exili i he passat molt de dolor i molta ansietat, de saber-me enfonsada i de saber que la resta de la meua família continuava a Nicaragua. Em sento arrencada de les meves arrels. Jo aquí [als Estats Units] em sentia de pas, però després et vas adonant que cal convertir aquest exili polític en una tribuna de denúncia de la barbàrie i continuar lluitant pel trànsit a la democràcia a Nicaragua.

Continues gestionant l'Instituto de Liderazgo de *Las Segovias*

Els paramilitars van creure que, assaltant l'Instituto de Liderazgo de *Las Segovias*, la nostra missió desapareixeria, però no ha estat així. Aquesta ha estat la meva tasca des de l'exili: reviure, reanimar i repensar aquesta institució. El treball des d'aquí no s'ha detingut ni un dia: he continuat monitorant la situació de Nicaragua en contacte amb la població que és allí de manera permanent, he documentat les denúncies i les he traslladat a la Comisión Interamericana de Derechos Humanos, he fet incidència davant l'Organización de los Estados Americanos (OEA) i les Nacions Unides i he conversat amb els dirigents de diferents països perquè la comunitat internacional ens acompanyi en l'alliberament de totes les persones preses polítiques i en el trànsit cap a la democràcia. També he acompanyat els processos d'asil d'altres nicaragüencs en diferents països del món i continuo treballant en l'impuls del desenvolupament psicosocial amb les meves germanes i germans en l'exili, per a superar els traumes i els dol etern que hem viscut a través de la història de Nicaragua. Necessitem reconstruir Nicaragua, ja no des del dolor, sinó des de l'esperança en un demà millor.

Ángela O'Campo

Activista de La Manada Feminista a Colòmbia

“Els moviments socials [a Colòmbia] han avançat significativament en la lluita contra el capitalisme, però no en la lluita contra el patriarcat i el racisme.”

Ángela Ocampo és sociòloga de formació i té un màster en justícia social i construcció de pau. També és experta en temes de gènere i investigadora amb experiència en drets humans. Fa més de vint-i-cinc anys que treballa en l'àmbit de l'activisme pels drets fonamentals a Colòmbia i el seu àmbit d'especialització s'emmarca en el context de les víctimes de crims d'Estat. De fet, és cofundadora del Movimiento Nacional de Víctimas de Crímenes del Estado (MOVICE).

Ha treballat fent acompanyament polític a presos i preses polítiques en presons al seu país i és una de les fundadores de l'organització de drets humans *La Manada Feminista*. En 2007 va sofrir un intent de desaparició forçada per part d'agents de l'Estat i des de llavors viu amenaçada per diferents sectors a causa del seu treball de protecció i acompanyament a víctimes de violència de gènere per part dels cossos policials.

Organització de Drets Humans *La Manada Feminista*

La Manada Feminista, tal com se la coneix, és una organització que, des del 2016, lluita pels drets humans de persones feminitzades, persones trans i persones no binàries. Va néixer a la ciutat de Cali com a resposta a les violències de gènere que es donaven en els espais mixtos dels moviments socials. «Nosaltres [en referència a ella mateixa i a les altres fundadores] veníem d'estar en espais mixtos en organitzacions polítiques i de drets humans. Allí vam viure situacions de violència sexual i violència política. Això va fer que sortíssim d'aquestes organitzacions. Vam decidir ajuntar-nos i treballar per tenir un espai segur en el qual poder continuar amb el nostre activisme», explica l'Ángela Ocampo.

A l'organització treballen en quatre línies o àmbits: la formació, la protecció, la recerca popular i la sanació. En l'àmbit de la formació, *La Manada Feminista* compta amb l'Escuela Política antipatriarcal Juana Julia Guzmán —en col·laboració amb l'Institut Danès per a la Democràcia dels Partits (DIPD, una entitat danesa que finança projectes de cooperació emmarcats en temes de desenvolupament i democràcia)—; i la Escuela Feminista de Derechos Humanos Nosotras Nos Cuidamos. Aquesta última, en col·laboració amb el Fons Català de Cooperació al Desenvolupament, està orientada a dones, comunitat LGTBI i activistes involucrades en processos populars a la regió. Aquesta escola té el seu origen en el marc de l'Atur Nacional del 2021 a Colòmbia i neix per iniciativa de la gent que l'organització va acompanyar durant les mobilitzacions. En la línia de protecció, l'organització ofereix un acompanyament integral feminista a persones que estan en risc. «Ho fem tenint en compte la perspectiva de gènere i de raça, però en l'exercici de la protesta social. En aquesta línia acompanyem a persones que estan dins i fora del país. De fet, a Barcelona hi ha diverses companyes que formen part d'aquesta línia i que estan exiliades. En aquest projecte rebem el suport, sobretot, d'Amnistia Internacional (AI), que també ens ajuda en la línia de recerca», explica Ocampo. Va ser amb l'AI amb qui *La Manada Feminista* va dur a terme l'estudi sobre violència sexual per part de la policia en el marc de l'Atur Nacional. En la línia de recerca, l'organització també fa auditories de gènere als partits polítics interessats.

Finalment, està la línia de sanació, molt important en l'organització, perquè té l'origen en les vivències de les seves fundadores. «Nosaltres ens iniciem en aquesta línia, ja que totes som supervivents de violència sexual en la infància i al llarg de la nostra vida. Es tracta d'una línia molt interessant en la qual treballem en l'acompanyament terapèutic tant grupal com individual. Integrem una perspectiva de sanació àmplia de la qual formen part elements i pràctiques espirituals de diferents tipus», subratlla l'activista. En aquests moments, aquesta línia de treball no disposa de cap finançament i es duu a terme de manera voluntària.

Colòmbia, un país en procés de recomposició i sanació

L'arribada de Gustavo Petro (exalcalde de Bogotá exsenador i exguerriller de la M-19) i Francia Márquez (activista ambientalista afrodescendent) en poder el juny de 2022 va suposar un revulsiu no sols al país, sinó en tota Llatinoamèrica. Amb l'arribada de l'esquerra, s'obria una nova oportunitat per als drets humans i la reconciliació a Colòmbia, un país devastat per la guerra i la por. El cansament del poble colombià amb anys de polítiques contra la població més desfavorida es va mostrar de manera evident durant els Paros Nacionales de 2019 i 2021, sota el mandat d'Iván Duque. La pobresa sistèmica i estructural, la poca implementació dels Acuerdos de Paz (signats en 2016), la violència per part dels cossos i forces de seguretat de l'Estat, la bretxa poblacional (Colòmbia és un dels països amb més desigualtat del món) i la falta d'oportunitats van ser alguns dels motius pels quals la població colombiana va sortir al carrer a protestar. «Que l'Atur Nacional de 2021 durés dos mesos i mig va ser una cosa insòlita. Aquí, els aturs nacionals duren un dia o dos. Mai havia ocorregut en la història política de Colòmbia. La gent estava indignada perquè no hi havia vida, o la que hi havia era indigna», explica Ángela Ocampo, qui va estar molt involucrada en aquestes mobilitzacions.

L'ONG Temblores, la Universidad de los Andes, Amnistia Internacional i el PAISS (Programa de Acción por la Igualdad y la Inclusión Social) escriuen en un comunicat: «La repressió amb què l'Estat ha decidit enfrontar els reclams de la ciutadania ha deixat un lamentable balanç d'almenys 4.687 víctimes de violència per part de membres de la Fuerza Pública distribuïdes així: 1.617 víctimes de violència física, 44 homicidis presumptament comesos per membres de la Fuerza Pública, 2.005 detencions arbitràries en contra de manifestants, 784 intervencions violentes en el marc de protestes pacífiques, 82 víctimes d'agressions oculars, 228 casos de tirs amb arma de foc, 28 víctimes de violència sexual i 9 víctimes de violència basada en gènere». Després dels aturs, va arribar la victòria de Petro, i amb ell, noves oportunitats en un país on la prevalença de la violència contra les dones continua sent altíssima.

Violències contra les dones i les persones feminitzades a Colòmbia

Segons les dades disponibles de Nacions Unides, i basant-se en les xifres proporcionades per l'Institut Nacional de Medicina Legal y Ciencias Forenses, entre 2015 i 2019 es van reportar 27.594 casos de violència a nenes i dones adolescents. Quant a femicidis, 978 dones van ser assassinades el 2021. «Quatre de cada 10 assassinats de dones són comesos per la parella, ex-parella, familiars o persones conegudes», es pot llegir a l'informe.

En dades més recents, presentades a l'informe sobre Violencias Basadas en Género (VGB) a Colòmbia, *Vivir Sin Miedo*, de la *Fundació Paz & Reconciliación (Pares)* «Entre l'1 de gener i el 31 de juliol de 2023, a Colòmbia s'ha presentat més d'un cas de femicidi al dia. Segons dades del Sistema Penal Oral Acusatorio (SPOA) de la Fiscalía General de la Nación, entre l'1 de gener i el 31 de juliol de 2023 s'han presentat almenys 301 femicidis en l'àmbit nacional». En el mateix informe es destaca que durant l'any 2023 es van cometre més de 203 casos de violència intra familiar contra dones per dia i que entre gener i juliol del mateix any es van presentar 60.469 denúncies de violència intra-familiar a nivell nacional. Si bé suposa una reducció del 26,2% respecte al mateix període de 2022, sembla evident que en matèria de gènere encara queda molta tasca al davant. Pel que respecta als delictes sexuals, de 2022 a 2023, aquests es van reduir considerablement, en un 40,7%, se subratlla en l'informe esmentat. Des de Pares, es mostren optimistes amb les dades i el treball de l'Executiu de Petro: «Tot i que algunes de les promeses que es van fer en campanya referent a aquest tema no s'han complert, el país es troba davant un Govern que comprèn molt bé la necessitat d'atendre de manera íntegra i urgent les VGB».

La violència de gènere no és l'única xacra, també la desigualtat entre homes i dones o persones feminitzades suposa un obstacle per al progrés social: les oportunitats laborals, de desenvolupament i d'ingressos continuen sent menors per a les dones; així com els percentatges en matèria de participació política. A aquesta situació cal sumar-li els efectes que ha tingut la guerra al llarg de tots aquests anys. Les dades oficials indiquen que: «Més de 400.000 dones han estat víctimes d'homicidi en el marc del conflicte armat, i hi ha més de 57.000 dones víctimes de desplaçament forçat».

Entrevista

Per què creus que fins i tot en l'àmbit de la protecció dels drets humans es produeixen aquestes violències contra les dones? No resulta, com a poc, paradoxal?

Nosaltres vam fer una recerca l'any 2020, durant la pandèmia, sobre la violència de gènere en els espais mixtos. Treballem amb militants i exmilitants d'espais mixtos de l'esquerra colombiana. Va participar gent de tots els sectors socials i organitzacions reconegudes a Colòmbia, i en tots els casos s'havien produït situacions greus de violència sexual, psicològica, econòmica, política i violència simbòlica. Són casos que demostren que es tracta d'una qüestió estructural: l'escenari sociopolític [d'aquestes violències] és bastant revelador i complex. A partir d'aquesta recerca desenvolupem una Escola Política antipatriarcal, que està orientada a gent militant d'esquerra, dones i gent de la població LGBTQ+ amb l'objectiu d'abordar i gestionar les violències basades en gènere. No és una ruta institucional, que és al que estem acostumades. Una de les característiques de la gent d'esquerra és que no denuncia davant de l'Estat perquè no vol perjudicar la seva organització o perquè sofreixen pressions. Nosaltres oferim un camí alternatiu.

Què aporta treballar en un col·lectiu no mixt?

És un col·lectiu en el qual també hi ha gent *marica*, persones no binàries i persones trans. Nosaltres no estem en contra dels espais mixtos. No obstant això, en els espais no mixtos la gent pot parlar de coses que en altres llocs no es poden abordar, sobretot si estan davant d'homes cisgènere. Ho tenim comprovat. Les lluites i les reivindicacions que tenen a veure amb el que travessa el nostre cos, amb el que hem viscut, amb la nostra experiència, amb el que sentim... No queda en l'últim lloc de la llista, com sí que ocorre en altres espais mixtos. En aquests espais se solen obviar les qüestions de raça i de gènere perquè no són una prioritat. Llavors es perd l'oportunitat d'abanderar i de construir des de la nostra perspectiva de vida, des de la nostra realitat, des dels nostres cossos i de la nostra existència. Això és una cosa molt valuosa i el que distingeix a *La Manada Feminista* d'altres organitzacions de drets humans a Colòmbia. És una organització de drets humans feminista emancipatòria. És una possibilitat per a tota aquesta gent que no se sent bé en els espais mixtos, però que continua interessada en la defensa dels drets humans.

Com arriben les persones a *La Manada Feminista*?

A través del boca a boca. Som una organització molt coneguda a la regió i en diverses parts del país, fins i tot hem fet acompanyaments a persones en l'exterior. Tenim una màxima: «no necessita ajuda qui jo crec que necessita ajuda, sinó qui l'està buscant». Les persones arriben per si soles i nosaltres les secundem, però nosaltres no busquem a qui secundar. Algunes d'aquestes persones també arriben a través d'organitzacions amigues. Ara mateix tenim molta demanda en les línies de protecció i de sanació. Totes les nostres línies de treball són integrals i oferim un espai d'assessoria. Tot això després d'escoltar la persona i després de dur a terme una anàlisi tant de context com de risc. Finalment, es fan recomanacions, que comprenen temes jurídics, penals, socials i polítics. A vegades no es busca una demanda davant la fiscalia, sinó visibilitzar un cas. D'aquí ve

que també fem accions com a escarnis o intervencions públiques d'un altre tipus. Per a nosaltres també és molt important la seguretat. Totes les nostres actuacions s'emmarquen dins d'una perspectiva de seguretat feminista. A partir de tot això es defineix una estratègia d'actuació.

Quines dificultats heu trobat al llarg d'aquests vuit anys en *La Manada*?

En primer lloc, cal destacar els obstacles polítics i la resistència al fet que existeixi una organització de drets humans feminista. Al principi no sols no érem conegudes, sinó que érem silenciades, ignorades. Vam haver d'aprendre a obrir-nos camí a colzades, auto-convidant-nos i construint els nostres propis espais. Ha costat molt d'esforç que ens tinguin en compte. D'altra banda, hem hagut de superar l'obstacle que té a veure amb la guerra que hi ha a Colòmbia, la persecució general cap a la gent que lluita, i que en el nostre cas es va empitjorar després del Paro Nacional. Vam haver de fer front a molts problemes de seguretat, jo mateixa vaig ser amenaçada, sofrim seguiments, etc. Jo vaig haver de reubicar-me [canviar de domicili]. Són qüestions estructurals que tenen a veure amb la violència patriarcal.

Per què us persegueixen?

Hem investigat sobre violència policial i la violència sexual per part de la policia en el marc del Paro Nacional de 2021 i sobre les violències que es donen en organitzacions mixtes. Defensem i acompanyem a companyes que han estat violades per la policia, però també per membres de la guerrilla o fins i tot per companys de drets humans. Això ens fa impopulars i provoca que haguem d'eludir altres barreres, com la del finançament, que continua sent el gran repte de la nostra organització. Nosaltres som especialistes amb anys de trajectòria en la lluita social, però el nostre treball es fa insostenible si no existeixen les condicions socioeconòmiques adequades. Per exemple, la línia de sanació fa un any que està parada, amb gent en la llista d'espera.

Com convius amb aquesta por que és real, aquestes amenaces; i com et plantejes la vida estant en el punt de mira?

Lamentablement, no és la primera vegada que em passa. Jo vaig ser víctima del conflicte armat en el 2007: vaig sofrir un intent de desaparició forçada per part del DAS, que és la policia del president. En aquesta època i vaig estar desplaçada vivint en un altre lloc. No me'n vaig voler anar del país en aquest moment i tampoc me'n vaig voler anar ara. Fruit d'aquesta situació tan greu, em vaig tornar experta en seguretat; per això soc l'encarregada de la línia de protecció de *La Manada*. Vaig aprendre a desembolicar-me en l'entorn, perquè sempre vaig tenir clar que no anava a deixar la lluita. Ara ha tornat la persecució i ha anat escalant: s'han incrementat els seguiments, m'han estat robant les escombraries, he vist a gent espiant-me pujada a un pal de matinada, etcètera. Tinc fotos de tot, perquè soc una mica temerària i fins i tot els he arribat a confrontar. *La Manada* ha estat molt pendent de tot el meu procés. Quan la persecució es va fer del tot evident, em vaig reubicar i vam fer un estudi de seguretat. Ja no sols per mi, sinó perquè nosaltres representem legalment a diverses víctimes de la policia en el marc de el Paro Nacional, així que millorem tot el sistema de maneig documental i ara tenim una seguretat informàtica molt sòlida i un protocol de seguretat des d'una perspectiva feminista d'autoprotecció. Vaig acceptar la reubicació, però ho tinc clar: jo no m'aniré del país ni tampoc baixarem el perfil [en *La Manada*]. De fet, vam fer tot el contrari: pujar el perfil, tenir més visibilitat i exercir més pressió per a consolidar una xarxa que és cada vegada més sòlida. Tenim amigues i institucions que ens coneixen a Europa i aquí. Ens resguardem en la xarxa.

Sembla una situació molt complexa.

Fins i tot he arribat a tenir drons en la meua finestra. Ara viu en un conjunt residencial amb porteria, en pis alt. I ni per aquestes. He après a viure amb això. El problema és que tota aquesta seguretat implica una sèrie d'esforços econòmics. A l'Estat li convé molt que ens n'anem del país, però per a nosaltres aquesta no és una opció; almenys ara com ara.

El juny de 2022 l'esquerrà Gustavo Petro va assumir la presidència de Colòmbia. Si bé el canvi és difícil i complex, atès el passat del país, s'han notat millores en matèria de gènere?

Jo crec que ja el fet d'haver arribat a la presidència és un canvi molt important en si mateix. S'arriba aquí després de dos-cents anys de lluita, per la qual cosa resulta significatiu. També és molt important el fet que la vicepresidenta, Francia Márquez, sigui una dona negra i que ha arribat liderant la lluita a favor de la terra, i contra la mineria i les transnacionals. Han tirat endavant propostes interessants i s'han fet aportacions significatives a l'estructura del poder a Colòmbia. S'estan canviant les prioritats de l'Estat. Colòmbia és un país amb moltíssima població negra, indígena i moltíssima població diversa, però això no es reconeix des de la institucionalitat, encara que forma part de la identitat nacional del país. En aquests moments estem guanyant en drets i estem conquistant més espais, si es té en compte la perspectiva històrica. S'ha avançat, però el patriarcat i el pacte patriarcal és una cosa estructural: hi ha homes en el Govern que han estat denunciats per violència sexual i des de la presidència no s'han tingut en compte aquestes demandes. En la gran majoria d'ocasions es prioritza que és un «company», un dirigent líder. També es coneixen altres escàndols, per exemple, en el Congrés de la República existeix tota una dinàmica d'explotació sexual de funcionàries, i això també ha quedat en l'oblit. Són assumptes no resolts que impedeixen els avanços. Se sacrifiquen uns temes pel bé d'uns altres que es consideren més importants, més urgents o més estratègics. Una de les conclusions de l'estudi que duem a terme en 2020 és que tot això [ignorar la violència de gènere en els espais de l'esquerra] ocorre durant el període d'obertura democràtica a Colòmbia, que comença en 1991. Els moviments socials han avançat significativament en la lluita contra el capitalisme, però no en la lluita contra el patriarcat i el racisme; així que continuem reproduint aquestes violències a l'interior dels nostres processos, perquè se li dona prioritat a la lluita de classes solament.

Hi ha una part dels joves que s'estan tornant molt conservadors i que reproduïxen aquestes violències de gènere. Et preocupa?

Sembla que el món està virant cap a l'extrema dreta. També ens veiem afectades per aquest onatge feixista que està prenent força en el món, però en el cas de Colòmbia cal mirar cap a la política de seguretat democràtica desplegada durant la primera dècada dels 2000 i que té a veure amb la política exterior dels Estats Units i amb els genocidis polítics. En la dècada dels vuitanta, a Colòmbia es va dur a terme un genocidi polític que va deixar a milers de persones assassinades o desaparegudes. Després va venir una guerra que va causar el desplaçament de més de vuit milions de persones i la desaparició de gairebé 100.000 persones. Són xifres aterridores, i tenen un efecte directe en com s'ha configurat la joventut que tenim avui dia: aquesta joventut ha entès a degolla que, si es fiquen en la lluita social, els poden matar. Això fa que es generin unes joventuts indiferents, indolents i una mica cíniques respecte a la lluita. En aquest context també juga un paper important la classe: són les joventuts de classe mitjana les que adopten aquesta postura. Les joventuts dels sectors populars continuen lluitant, perquè, al final, són als qui la guerra ha afectat més. Són aquestes joventuts les que són més vulnerables al reclutament forçat, ja sigui part de les guerrilles, els paramilitars, el narcotràfic o els sicaris.

Zainab Fasiki

Dibuixant marroquina

“A mi em pot passar el que sigui, però les meves vinyetes romandran.”

Zainab Fasiki (Fes, 1994) és una il·lustradora i una activista pels drets de les dones marroquina. Actualment instal·lada a Casablanca, aquesta enginyera mecànica de formació va començar a dibuixar a la primerenca edat de 15 anys i actualment és una de les figures més destacades de l'art marroquí.

Procedent d'una família humil i l'única dona entre sis germans, el camí de Zainab Fasiki no ha estat gens fàcil: «Vinc d'una família molt modesta: el meu pare és un artesà de la medina de Fes i la meva mare treballa a casa. Tinc cinc germans homes i quan vaig entrar en l'adolescència em vaig adonar que a mi se'm controlava molt més. Jo no tenia la mateixa llibertat que ells: no podia anar a cap lloc. Avui dia, els meus pares s'han adonat d'això i m'han demanat disculpes; però sí, allò va ser un punt d'inflexió en la meva vida», explica. Així és com va néixer la seva inquietud per dibuixar tot allò que no comprenia.

Fruit de la seva pròpia experiència com a dona i després de viure de manera sistemàtica la discriminació i l'assetjament sexual als carrers marroquins, Zainab Fasiki va decidir començar a dibuixar com se sentia i a mostrar amb il·lustracions a què s'enfrontaven ja no sols les dones marroquines, sinó les dones de tot el món. El seu treball no sols vol trencar tabús, sinó que pretén generar coneixement. «Al Marroc, l'educació sexual o el coneixement del cos de les dones és gairebé inexistent, així que amb els meus dibuixos també vull fer pedagogia», explica. Fasiki també ha abordat en les seves vinyetes qüestions com la violència de gènere, amb molta prevalença al Marroc.

Així és com va néixer l'assaig gràfic Hsouma, que significa «vergonya»; un còmic que trenca amb els tabús sexuals i de gènere i que denuncia la discriminació i la cultura de la culpabilització a les dones. Actualment traduït a cinc idiomes, veurà la llum en espanyol el mes vinent d'octubre.

Pel seu treball, Zainab Fasiki ha rebut nombrosos premis i reconeixements, com el Premi Amnistia Internacional pels Drets de la Dona (2018), ha estat reconeguda per la revista Time com a líder de la seva generació, i el 2022 va rebre el premi a la valentia en el prestigiós Festival Internacional del Còmic d'Angulema. «Aquest premi va ser molt important per a mi perquè només es dona a autors i autores procedents de països musulmans. És un premi molt especial, i jo vaig ser la primera marroquina a guanyar-ho». No obstant això, el que més il·lusió li va fer va ser, el 2023, poder rebre, per part del Ministeri de Cultura del Marroc, la seva targeta com a artista. «Això significa que al meu país per fi se'm reconeix com a artista». I és que la carrera de Zainab Fasiki no ha estat exempta d'obstacles: des que va començar a dibuixar les seves vinyetes, l'artista ha hagut de fer front a les crítiques feroços pel seu treball i a nombroses amenaces per part dels sectors més conservadors de la societat. «M'han fet bullying i m'han amenaçat en diferents ocasions. Fins i tot he hagut de denunciar. Per això aquest reconeixement és tan important per a mi».

Residència Women in Power: resiliència, apoderament i futur per a joves artistes

Des de l'inici de la seva carrera, Zainab Fasiki va tenir clar que volia anar més enllà: a més d'oferir el seu talent a la societat, volia dotar a les noves generacions de joves de les eines necessàries perquè puguin empoderar-se. Així és com va néixer el 2018 Women in Power, una iniciativa que busca empoderar a les nenes i adolescents marroquins a través de l'art. «L'objectiu era i és formar a noies i dones amb aspiracions artístiques, però que no tenen el suport de les seves famílies. A mi m'havia passat això: jo volia ser dibuixant però vaig acabar sent enginyera per la pressió social. Ho vaig deixar al poc temps per a orientar la meva carrera cap a l'art. El 2018 em van deixar un espai cultural a Casablanca i comencem a dur a terme alguns tallers: van ser tot un èxit. I així fins

al dia d'avui. Hi ha moltes persones amb sensibilitat artística que no es poden formar i no tenen oportunitats. És una cosa que no faig per diners, sinó perquè realment crec en el projecte. Jo mai vaig tenir una germana gran que em guiés, per això intento, a través d'aquests tallers, convertir-me en la germana gran d'aquestes noies», explica.

En l'actualitat, Zainab Fasiki, qui detesta les etiquetes i les fronteres, està treballant en l'elaboració de dos còmics més al mateix temps que continua organitzant els tallers en el marc de Women in Power. També presenta un programa en línia sobre educació sexual al qual convida a experts i expertes en el tema: CH3EL DDO, que significa «Encén les llums». «Al principi volia fer-lo en l'espai cultural en el qual imparteixo els tallers, però em vaig adonar que tant en Tik Tok com en Instagram, els vídeos tenien moltíssimes visualitzacions, ja que són les eines que usen les noves generacions. En els episodis parlem sobre sexualitat femenina, malalties de transmissió sexual, persecució en línia, etcètera. L'objectiu és abordar els tabús que perviuen en la nostra societat. Ho fem amb vinyetes meves animades i amb la participació d'experts i expertes en els diferents àmbits. Una altra de les coses que fem en el xou és desmuntar falsos mites. Ara mateix estem preparant la segona temporada».

El Marroc i el Codi de Família

Al Marroc feia gairebé de 20 anys que no es reformava la Mudawana, és a dir, el Codi de Família, l'última revisió de la qual es va produir el 2004. A petició del monarca del país, Mohamed VI, s'ha iniciat recentment una reforma d'una llei que, fins al moment, ha discriminat les dones: tolera la poligàmia (encara que sigui una pràctica residual al país), el matrimoni de menors (amb petició prèvia) i permet que les dones heretin menys que els seus germans homes (fins a un 50% menys), entre altres. Segons la Federació de Lligues de Drets de les Dones (FLDF) el 2022 es van registrar més de 12.900 matrimonis infantils al país.

En el moment en què s'escriuen aquestes línies hi ha un text del projecte legal, però es desconeix el contingut. La necessitat de reforma del Codi de Família és una reivindicació històrica per part dels grups progressistes i els col·lectius feministes, però també un motiu de bretxa al país, on els sectors conservadors encara tenen molt poder tant en l'esfera política com en la social. Aquests ja han anunciat mobilitzacions «per a protegir les famílies». Si bé la Constitució de 2011, aprovada en el marc de les Primaveres Àrabs, garanteix la igualtat entre dones i homes, en la pràctica no és així; i en les zones rurals les desigualtats entre homes i dones són accentuades. Malgrat els compromisos adquirits per part del Marroc durant els últims anys per a lluitar per la igualtat de gènere i contra la discriminació i la violència contra les dones, encara són nombrosos els desafiaments en matèria d'independència econòmica, participació política o incorporació al mercat laboral.

Entrevista

Com es produeix la teva primera aproximació al feminisme?

Quan vaig començar a fer pràctiques com a enginyera, es va produir el meu primer cas d'assetjament per part d'un company. Quan li ho vaig comentar al meu cap, em va dir que no se li podia acomiadar perquè el necessitaven. Em vaig adonar de com es valorava a la dona en la societat. No vàllem res. Era 2019 i vaig començar a parlar per xarxes socials i a llegir llibres. El meu empipament va sortir en forma de dibuixos que mostraven els cossos de les dones. Mai vàiem cossos de dones nus en la nostra cultura. Però no és només un

problema al Marroc, perquè quan he anat a Europa a presentar la traducció del meu llibre m'he trobat amb què les dones tenien problemes similars. A Espanya, per exemple, encara hi ha regions molt conservadores.

Hsouma és el títol del teu primer llibre, que significa «vergonya». La cultura de la vergonya en la societat, sobretot aplicada a les dones, continua molt arrelada a tot el món.

Vaig escriure aquest llibre quan tenia 23 anys i no imaginava que s'originaria tanta polèmica. En aquell moment em vaig adonar de la diferència que hi havia entre la nostra educació sexual i la dels homes. Només se'ns havien explicat les dades científiques, i ni això. Tot estava orientat a una educació sexual religiosa en la qual fins i tot es parlava de matrimonis infantils. En Hsouma hi ha dos capítols: en el primer s'explica el cos de la dona des que naixem i fins que morim i en el segon s'aborda la sexualitat; també la possibilitat del sexe fora del matrimoni o la causa LGTBQ. Aquest segon capítol ha fet que hagi rebut amenaces de tota mena. De fet, el llibre estava escrit en àrab i cap editor el va voler publicar perquè no volien problemes; així que el vaig haver de traduir al francès i publicar-lo a França. En les presentacions que he fet a Europa venen moltes persones marroquines de la comunitat LGTBQ, marroquins ateus o persones trans que van haver d'anar-se del país. Però això no passa només al meu país: en la meua presentació a Itàlia va haver-hi moltes dones que em van parlar de com el Vaticà volia fer retrocedir els seus drets. En molts altres països passa el mateix.

Com funciona la imatge per a transmetre el missatge polític?

La imatge té més poder que el text; almenys al meu país, on l'índex de lectura no és massa alt. Al principi pensava en només escriure, però sabia que amb les imatges tocava la fibra, la gent s'enfadaria en veure un clítoris dibuixat, o un cos trans, o un cos amb borrisol. Sempre vaig pensar que el tema necessitava ser il·lustrat. No sols necessitem trencar els tabús a través del text, sinó que necessitem veure'ls: necessitem veure aquests cossos. La veritable vergonya està en com veiem els nostres propis cossos.

Ha tingut èxit el llibre al Marroc?

S'ha comprat, sí, perquè hi ha moltíssima gent oprimida. Molta gent ve a les presentacions gairebé amagant-se i aquesta és la realitat d'aquest país. És molt difícil defensar coses que haurien de ser considerades 'normals'.

Has presentat el llibre en zones rurals del Marroc? Hi ha diferència amb les grans ciutats?

Enguany ha significat un punt i apart en la meua vida professional perquè he començat a ensenyar i a donar tallers en molts pobles. He estat treballant amb nenes i adolescents que van perdre les seves cases després del terratrèmol de l'any passat, prop de Marràqueix. Conscient que no em trobava a Casablanca ni en cap ciutat europea, vaig ser prudent i els vaig preguntar què volien dibuixar. De seguida em van demanar ajuda perquè les seves famílies les volen casar de manera forçada. Són cries molt joves, de 12, 13, 14 anys. Ha estat així com he descobert com el meu treball també és molt important en aquestes zones rurals. Algunes nenes em coneixien de les xarxes socials, perquè totes elles tenen mòbil.

Has estat insultada i amenaçada pel teu treball. Com és viure sota aquestes amenaces?

Durant aquests deu anys com a artista, no he rebut cap mena de protecció per part del govern. He tingut l'oportunitat de mudar-me a altres països, com els Estats Units o Espanya, i treballar des d'allí, però fa temps que vaig decidir quedar-me al Marroc. Treballar per a les dones marroquines des de Nova York no m'interessa: vull ser aquí i promoure el canvi des d'aquí. Enguany, a altres feministes i a mi se'ns ha inclòs en una llista negra, en nom de l'islam. Es deia que perquè el Marroc visqués en pau, nosaltres havíem de desaparèixer. Ho denunciem a la Policia, però no aconseguim cap resposta, perquè aquestes amenaces mai es prenen de debò. És cert que estan investigant a l'autor o autors de la llista, però res més. És decebedor. Tinc amigues que sofreixen d'ansietat,

però jo ho he normalitzat, encara que sé que no és normal normalitzar-ho, valgui la redundància. He perdut la por i estic en un moment en el qual no m'importa el que passi. A mi em pot succeir el que sigui, però les meves vinyetes romandran.

El món està experimentant un moviment cap a l'extrema dreta i el conservadorisme.

És aterridor. I no sols això: a l'Aràbia Saudita les dones estan extremadament oprimides, i ens volen fer creure que no. Això també succeeix al Marroc: hi ha una campanya d'emblanquiment amb motiu de la Copa Mundial de Futbol de 2030 i el Govern està adoptant algunes mesures, però és sol maquillatge. Fa uns mesos una Youtuber va aparèixer en minifaldilla en un programa i la van detenir. Si un viatja a Marràqueix o altres ciutats del país podria pensar que està en un lloc que avança, però el Marroc continua sent un país molt conservador. El que succeeix a Europa és decebedor, i molt important també per a nosaltres, fins i tot per als meus contractes editorials. Jo sempre he treballat amb editorials franceses, i ara espanyoles, i el gir conservador també pot afectar el meu treball.

Estàs il·lustrant un parell de llibres.

El primer es publicarà al setembre i va sobre la vida diària d'una noia lesbiana a l'Iran. És un cas real. A l'Iran es mata i s'empresona a dones diàriament. Aquests crims contra els drets humans també són molt importants per a països com el Marroc, Tunísia o Algèria, perquè tenen com a objectiu llançar un missatge a la societat. Al desembre es publicarà un altre llibre que situa l'acció en la medina de Fes i aborda el tema dels matrimonis precoços. Continuaré enfadant a la gent!

Qui t'ha inspirat, al llarg d'aquests anys?

Qualsevol dona o grup de dones que hagin dut a terme una revolució. En els anys setanta el moviment feminista al Marroc va fer grans passos. Va haver-hi dones empresonades i altres que es van suïcidar. També em va inspirar molt Marjane Satrapi. Jo sempre havia llegit còmics de superherois i gràcies al seu treball em vaig adonar que jo també podia dibuixar còmics.

Què els diries a les joves marroquines que volen ser artistes?

Jo tenia moltes raons per a tirar la tovallola, i no ho vaig fer. He sofert períodes de depressió, però sempre m'he centrat en el propòsit de la meua vida, que en el meu cas és la llibertat. Si no soc lliure, val la pena viure? Aquest ha estat el meu pensament cada matí. Si jo no lluito per la meua llibertat, no hi haurà ningú qui ho faci.

MC Millaray

Cantant de rap maputxe

“Res canviarà mentre els nostres *lamngen* segueixin sent assassinats.”

Millaray Jara Collio, coneguda com MC Millaray, que significa «flor d'or» en mapudungun, és una rapera maputxe de 18 anys que sorprèn a Xile per la precocitat i la decisió: guarda una foto en la qual amb tres anys es va pujar a un escenari; als cinc va començar a rapejar en públic al costat del seu pare; i als set va llançar el seu primer disc, sense registrar, que va pujar a Youtube. «Era un dels mitjans que tenia llavors per a mostrar la meua música. Aquest disc té set cançons i porta per títol 'Pequeña Femenina'. Parlava de la música, del hip-hop en si». MC Millaray té clars els seus referents: el grup maputxe Wechekeche Ñi Trawun, el folklore xilè, la música andina i maputxe i el rap.

«Un altre dels referents és Anita Tijoux: m'agraden les seves lletres, perquè són clarament combatives», reconeix MC Millaray, qui va col·laborar amb Tijoux en la cançó 'Rebelión de Octubre', dedicada al Estallido Social de 2019. «Escolto cançons específiques d'uns certs artistes, no tota la seva música», matisa aquesta rapera que prefereix un *beat* contundent, «més pesat, de bombo i caixa», i les col·laboracions amb artistes que tinguin una història que explicar.

Primer al costat del seu pare i després en solitari, MC Millaray ha evolucionat cap a la combativitat i la seva música ens porta a una marginalitat i denúncia social en la qual reivindica els drets negats al poble maputxe. «A mi mai em va fer falta res, però veia necessitats en la població i tenia la urgència de visibilitzar-les», explica.

La seva denúncia social són les seves experiències, cisellades per la seva ètnia i pel barri marginal de Santiago en el qual va créixer. «A mi m'agrada el rap amb contingut polític. No m'agrada cantar el que canten altres joves, que parlen de sortir de festa, perquè no ho faig; no m'agrada rapejar sobre coses que no visc», subratlla, i reconeix que, per la seva posició reivindicativa, als 13 anys va rebre amenaces que la van obligar a tancar temporalment els seus comptes a les xarxes socials.

«Les comunitats [maputxe] viuen amb la repressió i la militarització des de fa molts anys. Una vegada, després d'una xerrada, van colpejar a uns *lamngen* (germà o germana, en mapudungun) i vaig pensar que un d'ells podria haver estat jo: si hagués sortit abans a parlar, m'haurien colpejat també. M'estava exposant molt, era molt jove i no volia aquests missatges d'odi, aquestes amenaces específiques; així que vaig decidir deixar la xarxa i seguir amb la denúncia pel camí de la música, que és el que més m'apassiona». Arran de l'Esclat de 2019, es va convertir, amb la seva veu, en un altaveu i una referència del rap maputxe a Xile. Per això, el canal Al-Jazeera li va dedicar un documental, o el diari The New York Times la va considerar, el 2023, una artista amb projecció internacional. Va ser el 2023 quan va fer la seva primera gira internacional, en la qual els seus discos 'Mi ser mapuche', 'Quebrar la mano del destino' o 'Txükü' van sonar amb força i van recordar què significa ser maputxe a Xile.

Un lustre de l'Esclat Social

A l'octubre de 2024 es commemora el cinquè aniversari de l'Estallido Social de Chile. L'increment del preu del bitllet del metro va ser la gota que va fer vessar la paciència del poble xilè, que va sortir a protestar als carrers de les principals ciutats per a demanar un canvi de Govern i una reforma en la Constitució. Finalment, després de mesos de convulsió social, interromputs per l'eclosió de la crisi del coronavirus, es va iniciar un procés per a reformar la Constitució, heretada de la dictadura d'Augusto Pinochet, i en les eleccions de desembre de 2021 va vèncer l'esquerra renovadora encapçalada per Gabriel Boric.

Anys després, aquest procés il·lusionant ha col·lapsat. La reforma constitucional ha estat rebutjada en referèndum en dues ocasions: el primer document va ser redactat per col·lectius de l'esquerra xilena i recollia

avanços per als pobles originaris i marginalitzats; i el segon text, dominat per la ideologia de la dreta, quasi no alterava els preceptes capitalistes implantats per l'Escola de Chicago i negava els drets a les minories. Un fiasco per a les esperances de transformació que, a més, s'ha unit al qüestionable mandat del president Gabriel Boric: l'absència d'una majoria en el Parlament l'obliga a negociar les reformes amb la dreta, la qual cosa limita l'abast de les seves mesures progressistes. En l'actualitat, els i les protagonistes de l'Esclat assisteixen paralitzats al més que probable retorn de la dreta, i és Evelyn Matthei qui sona amb més força.

El poble maputxe: anys de greuges i resistència

En aquest procés social de canvi iniciat el 2019, el poble maputxe va tenir un rol crucial: una de les imatges icòniques de l'Estallido és la de Plaza Dignidad, a Santiago, abarrotada de persones i amb una enorme bandera maputxe onejant per sobre de les altres. Aquesta època aperturista va fer sentir-se una mica integrada a la comunitat maputxe, almenys a l'establerta a Santiago. No obstant això, el rebuig posterior de la majoria va tornar a ressorgir: primer, la societat va dir «no» a la primera proposta constitucional, que, entre altres reformes, permetia una major autonomia per a la comunitat maputxe; després el president Boric va prorrogar l'Estat d'Emergència en Wallmapu; i finalment, quasi no es van produir mostres de suport públic al maig de 2024 davant la condemna a 23 anys de presó a Héctor Llaitul, el portaveu i líder de la Coordinadora Arauco Malleco (CAM), l'organització que ha encapçalat la violència política des de la seva fundació en 1998.

Durant les seves intervencions davant la Corte Penal de Temuco on va ser jutjat, Llaitul va justificar la lluita del poble maputxe. Va emfatitzar que el model forestal ha erradicat la biodiversitat i va recordar que el seu poble porta resistint la usurpació de terres des que van arribar els espanyols. La recuperació d'aquestes terres ancestrals és una causa crucial: l'Estat continua concedint llicències a les empreses extractives per a plantar fusta d'eucaliptus o construir plantes hidroelèctriques, mentre que als maputxe quasi no se'ls cedeixen terres productives; terres que l'Estat, a través de la Corporació Nacional de Desenvolupament Indígena (CONADI), negocia també amb els terratinents, que prefereixen no cedir-les o demanar-ne un valor elevat. Aquesta falta de voluntat, reflecteix el mitjà de comunicació 'Ciper', ha provocat que entre 1997 i 2015 les hectàrees de les empreses forestals hagin passat de 2 a 3 milions, mentre que en el mateix període els particulars maputxe a penes han aconseguit 209.000.

Per a obtenir els seus drets, en una regió militaritzada, diferents organitzacions aposten per diferents vies de solució: la política, la social o l'armada. Existeixen polítics i organitzacions socials que porten dècades intentant dialogar amb el Govern xilè, mentre que diverses organitzacions armades consideren que l'Estat no canviarà la seva postura i dirigeixen la violència política. La CAM és la més destacada, i les seves accions són principalment sabotatges contra les empreses forestals que extreuen els recursos naturals.

El poble maputxe representa al voltant del 10% de la població de Xile i s'assenta a les regions centrals i meridionals del país i en part de l'Argentina. A causa de la migració entre el camp i la ciutat, així com a la repressió i la falta d'oportunitats, els i les maputxe han anat abandonant els seus territoris i en el present són minoria en Wallmapu. A més, a causa de l'avenç de l'Estat, que envia colons i facilita l'assentament d'empreses extractives, les comunitats s'estan fracturant i es donen casos d'enfrontaments entre els propis maputxe: uns defensen les activitats extractives com a solució a la falta d'oportunitats i altres, en canvi, consideren que aquest desenvolupament aniquila un territori ancestral lligat a la seva pròpia espiritualitat.

Amb obstacles per a estudiar la seva llengua, el *mapudungun*, i sense ostentar el dret d'autodeterminació, aquest poble sofreix l'assimilació de l'Estat xilè, que en el segle XXI no nega la identitat maputxe, sempre que sigui despullada de la seva relació espiritual amb la terra.

Entrevista

Vas estar en l'organització social Xarxa per la Defensa de la Infància Maputxe. Què va ser el que més et va marcar en aquesta etapa com a defensora?

Vaig ser portaveu durant uns tres anys i mig i vaig conèixer a nens que han sofert la violència sistemàtica tota la seva vida. Vaig voler ser part d'aquest grup i vaig escriure per a la xarxa la cançó 'No hi haurà silenci'. Em va impactar l'anar a commemorar l'assassinat d'algun *lamngen* [germà, germana]. Em va impactar una protesta en la qual anava a parlar de nens menors abusats violentament i va arribar un guanac, que és una micro que llança aigua amb químics que cremen el cos, i ens va començar a mullar. No vaig arribar a fer el meu discurs i vam baixar per l'Albereda, des de Plaza Dignidad, mentre ens seguien. Van disparar a una *lamngen* i, fins al dia d'avui, no s'ha fet justícia. La *lamngen* estava al terra dessagnant-se i no ens van deixar acostar-nos a ella; tampoc van deixar passar a l'ambulància. Ella va morir. Després d'emportar-se a la *lamngen* a l'hospital, ens van continuar reprimint: a alguns els van colpejar i a uns altres se'ls van emportar [presos]. És tanta la violència i la injustícia que és difícil romandre en peu. A més, existeixen molts prejudicis. Fins al despertar social, érem un poble al qual miraven malament, ens acusaven de cometre atemptats, en lloc de veure els muntatges de l'Estat xilè: van assassinar al nostre *lamngen* Camilo Catrillanca i els policies deien que els maputxe van disparar i que la bala va rebotar en un tractor.

Què ensenyen en el col·legi sobre la relació entre l'Estat xilè i el poble maputxe?

En l'actualitat, perquè jo vaig sortir l'any passat de quart mitjà, de la secundària, diuen que els maputxe són un poble del sud de Xile i part de l'Argentina que beu i desaprofita el camp. Consideren que ells van ocupar aquest territori pel bé comú, que ens van ensenyar a treballar la terra. Però nosaltres sempre hem cuidat de la nostra terra i són les empreses transnacionals les que les sobreexploten.

En Wallmapu, els i les maputxe no són majoria, hi ha més colons, a causa de la migració. Com afecta aquesta situació a la seva relació amb la Mare Terra?

Ens afecta espiritualment. Estem connectats amb el territori i és trist que no puguem fer les nostres cerimònies: no podem aixecar-nos a les set del matí per a anar a banyar-nos al riu i demanar per una bona vida o salut. En l'espiritual, treballem amb l'energia, ens alimentem de la seva força, i per això necessitem a la naturalesa. En el camp, fas la collita del blat, la mols, fas farina torrada i menges *pancito* al matí, i és un procés bell i gratificant. Quan recorria el territori de la meva àvia, recollíem pomes, anàvem a buscar mores per a fer melmelada; hi havia pinyons. Llavors, retornar [a Wallmapu] és una necessitat, perquè allí tinc a sers estimats: a la meva besàvia, que em va inspirar i em va ensenyar a sentir-me orgullosa del que som.

Quins són els principals problemes que sofreix la comunitat maputxe a Xile i en Wallmapu?

Les usurpació constant dels nostres territoris, perquè avui dia els nostres territoris s'han convertit en llocs turístics en els quals el visitant no respecta la nostra terra. Nosaltres no volem ser part del turisme, nosaltres volem ser part d'un canvi cap al respecte que es mereix la nostra terra. A més, les forestals estan omplint el territori de pi i eucaliptus. Quan tenia set anys, el riu venia amb una força que no té avui dia, i això ocorre per les forestals que hi ha voltant. Aquest territori [per Wallmapu] és sagrat per a nosaltres, com també ho són els rius, perquè allí descansen els nostres ancestres, que van patir un genocidi.

Vas créixer en La Pincoya. Què has après d'aquest barri marginal de Santiago?

Era un barri que, encara que marginal, estava molt unit. Hi havia set pistes de pastura, de pura pastura, on de sobte caminaven els cavalls. Era una cosa similar a estar en el camp. I hi havia sentiment de comunitat. Per exemple, quan un veí emmalaltia, fèiem bingos, un esdeveniment que és com una festa en la qual es convidava a humoristes i ballarins i es juga al bingo i es ven menjar; es paga entrada, a més del que es consumeix, i es destina els diners a la persona necessitada. Això ho explico en una cançó. Potser, avui dia, els barris són més perillosos i violents, però és perquè hi ha més necessitats sense cobrir.

En les teves cançons parles constantment de la violència policial, però també del classisme. Com es reflecteix a Xile?

El classisme es veu constantment. L'educació gratuïta a Xile no és de qualitat, i és l'única eina que tenen els pobres per a canviar la seva situació. Tampoc la sanitat és bona: constantment hi ha gent que es mor esperant una llitera. Ho vaig viure amb la meua besàvia, que tenia una espècie d'apendicitis i la van enviar a casa dient que era un mal de panxa. Es va morir; va morir dessagnada. Això no succeiria si els hospitals no estiguessin col·lapsats, si tinguéssim més recursos. Perquè ella no hi va ser una vegada al metge, va anar-hi dues i tres vegades. Es podia evitar. Per això dic que vivim sota un classisme que ens consumeix i que vulnera constantment els nostres drets.

Per a canviar aquest problema i altres, fa cinc anys es va produir l'Estallido Social. Què recordes d'aquesta època que va il·lusionar i va marcar a molts joves?

Vam tenir un sentiment d'esperança, un moment de sentir-nos que ens donaven suport sent maputxes. Va ser una inspiració veure a la joventut aixecar a tot un país, encara que després la joventut es veiés decebuda pel poble xilè. Al final, crec que (les persones) van triar malament, que no van dedicar temps per a conèixer i estudiar la nova Constitució, i la gent gran, que està abandonada, es va deixar portar pel que deia la televisió, que estava en contra de la nova Constitució. El resultat va ser decebedor, encara que també va ser un moment bonic, d'unió. Després de tot, vam tornar al mateix.

En les teves cançons demanes la llibertat dels presos polítics maputxe. Unes organitzacions donen suport a la lluita armada, mentre que unes altres demanen dialogar amb l'Estat xilè. Tu rapeges, lluites amb la seva música. Totes les formes de resistència són vàlides?

Clar. No justifico la violència, però mai podrem perdonar ni oblidar a qui ens trepitja. No podem oblidar el genocidi que va patir la nostra nació maputxe ni acceptar la mort injusta dels nostres germans que lluiten per defensar el territori maputxe. Llavors, totes les formes de lluita són vàlides sempre que es respectin els territoris i no es divideixi als maputxe en bons i dolents. L'opressió (de les forces de seguretat) és constant, i no podem continuar enfrontant-nos amb pedres contra trets; no és just. Quan la justícia realment sigui respectada, potser ocorraran canvis, però res canviarà mentre els nostres *lamngen* continuïn sent assassinats. I la lluita és contra l'Estat xilè, però també contra les forestals i les transnacionals i contra el racisme que pateix el nostre poble.

Ahmed Tobasi

Director del Teatre de la Llibertat a Palestina

“L’ocupació destrueix tots els somnis i fa que la realitat als camps sigui miserable.”

Ahmed Tobasi és palestí i viu al camp de refugiats de Jenín, al nord de Cisjordània. Interessat des de petit en l’art i la cultura, concretament en el teatre, actualment treballa com a director artístic del Teatre de la Llibertat. El 2002, quan tenia 17 anys, Tobasi va entrar a la presó i també va dinamitzar allí alguns projectes teatrals, «va ser llavors quan vaig descobrir el poder de la cultura»,

explica. Quan va sortir de la presó, es va unir al Teatre de la Llibertat i el 2008 se’n va anar a estudiar dramatúrgia a Noruega, país on va viure durant tres anys. Al principi, durant alguns anys, al Teatre de la Llibertat, Ahmed Tobasi es va encarregar de la coordinació dels programes infantils i juvenils; però des del 2020 treballa com a director artístic.

Teatre de la Llibertat, una porta oberta per somiar

Si bé el Teatre de la Llibertat va ser fundat el 2006, per conèixer-ne els orígens cal remuntar-se al 1953, quan l’activista palestina Arna Mer Khamis va començar a dinamitzar la comunitat del camp de refugiats de Jenín, on s’ubica la iniciativa. El 2002 es va posar en marxa una iniciativa similar que portava com a nom Stone Theatre, però les instal·lacions van quedar destruïdes després d’un atac israelià. Anys més tard, el 2006, el fill d’Arna Mer Khamis, Juliano Mer Khamis, va cofundar el Teatre de la Llibertat. Juliano va morir assassinat per l’exèrcit israelià a les portes del teatre l’abril del 2011.

L’objectiu del Teatre de la Llibertat és lluitar a través de la resistència cultural i promoure el teatre com a eina per desconstruir la realitat opressiva que es viu en el dia a dia al camp de refugiats de Jenín. «La propaganda d’Occident i d’Israel ha deshumanitzat els palestins. Els israelians ens han robat l’art, el teatre, el nostre menjar, la nostra kufia, les nostres tradicions, els nostres mapes i la nostra identitat. I ho volen esborrar. Han fet servir tots els mitjans que tenien per canviar la nostra identitat i la nostra història. I nosaltres tenim el dret a contraatacar, a resistir de qualsevol manera possible. Al Teatre de la Llibertat creiem que la tercera intifada serà cultural i artística. Volem resistir a través de l’art i la cultura. Perquè no hi ha una única manera de resistir: els estudiants resisteixen mentre estudien a l’escola; el mestre resisteix mentre ensenya els estudiants. Al Teatre de la Llibertat creiem que la resistència cultural és la nostra única manera de resistir aquesta ocupació», explica Tobasi.

Treballar des de la resistència cultural i el teatre, tanmateix, no significa adoptar una postura romàntica sobre el que passa als territoris palestins: «L’ocupació destrueix tots els somnis i fa que la realitat als camps sigui miserable. Tot just existeixen àrees de joc per als nens i nenes; per això no poden tindre una vida normal. L’únic que podem fer és continuar promovent el teatre perquè puguin tenir un espai on sentir-se segurs i on puguin somiar i buscar una realitat diferent; un lloc on puguin oblidar momentàniament la seva realitat. Al Teatre de la Llibertat fem tot el possible perquè puguin expressar-se, perquè puguin parlar sobre els seus sentiments, les seves pors i els seus somnis. Aquesta és l’única manera com els podem ajudar: mitjançant els tallers de teatre, el campament d’estiu, la teràpia del drama, etcètera», conclou el defensor.

L’últim atac al Teatre de la Llibertat es va produir el 12 de desembre passat, dos mesos després de l’inici de la guerra al Rang de Gaza. Aquell dia, forces de l’exèrcit israelià van entrar a les instal·lacions del centre i ho van destrossar tot. Aquest no va ser el seu únic objectiu: la casa d’Ahmed Tobasi i altres punts del camp de refugiats de Jenín van ser vandalitzats durant la invasió de tres dies que les forces israelianes van dur a terme. És el pitjor

atac que es produeix al territori des del 2002. Aquell dia, Ahmed Tobasi va ser atacat, colpejat i detingut durant 24 hores. Casa seva va quedar en ruïnes. El seu company Mustafa Sheta, productor del Teatre de la Llibertat, també va ser detingut i continua a la presó. El seu judici el va dur a terme un tribunal militar a porta tancada, sense cap garantia.

Fins ara, el Teatre de la Llibertat ha produït més de 25 obres de teatre i ha format actors i actrius, directors/es, fotògrafs/es i altres professionals vinculats amb el món teatral. Són unes de les iniciatives culturals més importants a Palestina. Les seves produccions s'han pogut veure a diferents comunitats a la Palestina ocupada i també a l'estranger.

Vulneració de drets humans a Cisjordània

Si bé des del 7 d'octubre del 2023 el focus mediàtic ha estat i està posat a la Franja de Gaza, a Cisjordània també són nombroses les violacions de drets humans que s'han dut a terme per part de l'exèrcit israelià. «Aquí també estan passant coses gravíssimes i la vida de la gent aquí [a Cisjordània] és difícil, tant al camp de refugiats de Jenín com a altres ciutats. Cada nit venen les excavadores i arrasen amb els carrers, destrossen les canonades d'aigua i els cotxes. Tot és ple de pols. Han destruït la majoria dels monuments», explica Ahmed Tobasi.

Des del 7 d'octubre, l'exèrcit israelià ha restringit el moviment de la població palestina a Cisjordània (cosa que ha obligat a tancar escoles i altres infraestructures bàsiques), ha perpetrat nombrosos atacs en què han resultat morts civils palestins, s'han destruït instal·lacions, la violència s'ha intensificat de totes maneres amb l'excusa de la guerra a Gaza, s'han multiplicat els assentaments il·legals per part de colons israelians i s'han produït milers de detencions arbitràries.

D'altra banda, la situació de la Franja de Gaza des del 7 d'octubre és coneguda: atacs indiscriminats per part de l'exèrcit israelià a la població gaziana, destrucció d'hospitals, assassinats arbitraris, càstigs col·lectius i denegació de l'entrada d'ajuda humanitària, entre altres. En el moment en què s'escriuen aquestes línies, es calcula que han mort gairebé 38.000 persones, 14.000 de les quals són nens i nenes, segons les dades que maneja UNICEF. 9 gazians sobre 10 han hagut de desplaçar-se internament a causa dels atacs, al mateix temps que la frontera amb Egipte continua tancada. Tot i això, en un informe recent de The Lancet s'estima que els morts podrien ascendir fins a 186.000: «De les 37.396 morts reportades, no és inversemblant estimar que fins a 186.000 o fins i tot més morts podrien ser atribuïbles al conflicte actual a Gaza. Usant l'estimació de població de la Franja de Gaza del 2022 de 2.375.259, això es traduiria en el 7,9% de la població total de la Franja de Gaza».

Entrevista

Pel que fa a la guerra a Gaza, hi ha hagut mobilitzacions arreu del món, però a banda de les universitats, no s'ha produït una mobilització massiva.

Per nosaltres això suposa una gran decepció i estem en estat de xoc, però alhora crec que és bo que els palestins hàgim entès finalment que totes les promeses [dels països occidentals] no són més que mentides. La moral occidental i europea és falsa. Les màscares han caigut, la humanitat és una gran mentida, així com la democràcia. Queda clar que la mentalitat colonitzadora no ha desaparegut. La UNESCO, Amnistia [Internacional], les Nacions Unides, la Cort Penal Internacional... no fan res, tot està en mans dels Estats Units i del moviment sionista. Ells decideixen qui és delinqüent i qui no; qui és el bo i qui és el dolent. És discutible el que passa a Palestina contra els palestins? Moren joves, nens; hi ha desplaçaments i destrucció. Milers de persones mortes. Qui pot aturar Israel? Qui pot aturar els Estats Units? Qui pot aturar Occident? Ningú. I això és la gran crisi que

viu aquesta humanitat; però és la realitat i no es pot fer res. Hi ha una doble moral i hi ha qui decideix quan uns valors són vàlids i quan no. Com a palestins, no comptem amb el suport de ningú.

Però sí que hi ha gent que surt al carrer a protestar.

Així i tot no n'hi ha prou per canviar la realitat. Si ni tan sols el poble àrab està lluitant per Palestina! I ja no es tracta de Palestina, sinó de la humanitat. Vivim [immersos] en un cercle de violència i colonització que esquitxarà altres països. Hi ha molts llocs en guerra i zones de conflicte a tot el món, però els palestins patim l'ocupació israeliana, que és culpa d'Occident. Sortim a la televisió perquè ens mata l'exèrcit d'Israel, però també hi ha guerra a l'Afganistan, al Iemen, al Sudan, a l'Àfrica, a l'Amèrica del Sud, a l'Àsia. Molts llocs i comunitats estan en guerra i patint genocidis. I a ningú no li importa. Com a palestí sé que l'Estat d'Israel no s'aturarà fins que s'acabi amb nosaltres. És el seu pla, així que l'única opció que ens queda és mantenir-nos amb vida i romandre a casa nostra. I si morim, fer-ho a casa nostra. No confiem en els nord-americans, ni en els europeus, ni en els israelians.

Com és la vida quotidiana al camp de refugiats de Jenín? Com és per als nens i nenes?

Viure a Jenín és viure en la incertesa de no saber què passarà. Els nens d'ara creixen amb la invasió: entre les bombes i els trets. Tindran traumes. Tots els palestins els tenim. Tinc por de saber com serà el futur d'aquests infants palestins. D'altra banda, cal no oblidar que els nens i les nenes són habitualment l'objectiu dels franciradors israelians. A Jenín estem molt cansats i tindrem molta feina de teràpia amb aquests nens. I ja no parlo de la invasió: ens estan torturant psicològicament. Vaig créixer durant la primera intifada, veient l'exèrcit [israelià] entrant cada dos per tres a casa meva. El meu pare era a la presó. Vaig veure com l'exèrcit va arrestar els nostres veïns, van matar alguns dels meus cosins. La segona intifada em va agafar sent adolescent; sense entendre què estava passant. Em vaig aixecar per defensar la meva gent i la meva llar i em van empresonar durant quatre anys. I és així com es viu. Els israelians ho decideixen tot; ells tenen la seva pròpia llei pel que fa a nosaltres. Jo me'n vaig haver d'anar a estudiar a Noruega. Creixes amb el toc de queda, veient la por a la teva família quan l'exèrcit entra a casa teva a la nit. Amb la por de la invasió, de ser arrestat. Els israelians controlen i decideixen la teva vida.

L'abril del 2011 va ser assassinat Juliano Mer Khamis, cofundador del Teatre de la Llibertat. El van matar a les portes del teatre pel seu treball al capdavant del projecte i les idees polítiques.

Els [el Govern d'Israel] volen que tot això desaparegui. Som l'únic teatre a Jenín de la regió, l'única infraestructura donant llum i color a aquest lloc, perquè tot està tancat. Per mi no hi ha elecció i sé que hem de continuar i mantenir el teatre obert, sabent que cada dia que travesso el carrer poso en risc la meva vida. Per què van matar en Juliano? Perquè parlava amb la comunitat sobre temes polítics, l'ocupació i la corrupció. Van pensar que matant Juliano el Teatre desapareixeria; però no va ser així perquè el Teatre és una idea i un dret. I encara que em matin a mi, el Teatre continuarà. Tenim drets i ni un tanc ni un bulldòzer ens aturaran: continuarem somiant i treballant per assolir la nostra llibertat.

El mes de desembre passat, després de la invasió per part d'Israel a la Franja de Gaza, el Teatre va ser atacat. Tu vas ser colpejat i detingut durant 24 hores i Mustafa Sheta, el productor del teatre, continua a la presó. No en sabeu res. De fet, el seu judici el va dur a terme un tribunal militar a porta tancada, sense garanties. Com és possible viure constantment en perill?

No podem continuar amb la nostra feina. De vegades, fins i tot assagem quan s'està produint un atac, però és clar sempre hi ha la por. No tenim plans d'evacuació. Des que hi va haver l'atac vam fer els tallers de teatre fora del campament, perquè tenim por de les represàlies israelianes, que ens poden sorprendre en qualsevol moment. El problema a Jenín és que no saps mai què passarà. No ens podem relaxar, no podem planificar, ni ara ni demà. Ni tan sols podem arreglar el Teatre perquè cada cop que ho arreglem, ens ataquen de nou i el

destrueixen. Treballar així resulta difícil; i també viure-hi. D'altra banda, hem intentat continuar els tallers i el campament d'estiu per als nens i nenes. També continua funcionant l'escola de teatre; encara que amb activitats en línia. I tenim un altre problema: ara mateix hauríem d'estar a un festival de teatre juvenil a Alemanya, però ens han denegat els visats. Ja no ens les donen. És una bogeria. Els israelians poden viatjar on vulguin sense ni tan sols tenir visa. Això són coses que no entenc. Després hi ha el tema de la censura als artistes palestins, perquè s'ha endurit. Hi ha un genocidi contra la cultura palestina.

Fatou Nyang

Activista contra la mutil·lació femenina

“Tot el meu poble ha estat informat i ja no practiquen la mutilació genital femenina.”

La Fatou Nyang té 48 anys i és de Tujereng, en Kombo South, una regió en la qual proliferen els negocis informals i en la qual moltes persones treballen la terra. El propi pare de Nyang es va dedicar en el seu terreny a conrear síndries, mandioques i cacauets. Va tenir una vida sense luxes, sobretot per la baixa productivitat del camp. «Aquí es fa tot amb les mans, no hi ha eines apropiades o màquines», explica Nyang, qui als 20 anys es va casar amb un home de la localitat de Brufut.

Fa 16 anys, Nyang va començar a treballar en Wassu Kafo Gàmbia i, des de llavors, lluita per erradicar la mutilació genital femenina (MGF) en un país en el qual aquesta pràctica l'han sofert el 76% de les dones i una de cada dues nenes. Després

de rebre la instrucció de Wassu, Nyang és formadora comunitària, i s'encarrega de comunicar en pobles i ciutats les complicacions derivades d'aquesta pràctica relacionada amb la tradició gambiana.

«Jo mateixa, abans d'entendre les conseqüències de la MGF, vaig ordenar que se li practiqués a la meua filla, que ara té 18 anys. Més tard li vaig demanar perdó i li vaig dir que no ho sabia. Si no hagués estat per Wassu, hauria circumcidat a totes les meves filles», recorda Nyang. «Ara la meua filla parla de la MGF a la gent, ho explica a l'escola, i vol treballar en aquest àrea quan finalitzi els estudis», afegeix plena d'orgull.

Wassu Kafo Gàmbia i la lluita contra el matrimoni infantil i la mutilació genital femenina

Wassu treballa en l'àmbit de la salut i amb l'objectiu de prevenir les pràctiques tradicionals nocives. Establerta a Gàmbia des del 1999, actua contra el matrimoni infantil, encara que ha centrat els seus esforços en la prohibició de la MGF. A través de l'establiment d'un Observatori Transnacional amb dues bases de recerca: una a Gàmbia i una altra a Catalunya; és a dir, en l'origen i en la destinació de la diàspora. L'organització ha desenvolupat una metodologia pionera que ha permès crear el primer Programa Nacional de formació a professionals de la salut sobre la MGF. També, amb la col·laboració de la brigada mèdica cubana, que aporta el 80% del personal sanitari a Gàmbia, ha dut a terme dos estudis clínics que aporten dades sobre la prevalença de la MGF i les complicacions durant el part i per al nou-nat, entre altres. L'evidència científica produïda ha estat la base perquè el 2015 es promogués una llei contra la MGF a Gàmbia; llei que ara uns certs grups tracten de derogar.

La MGF, una pràctica encara molt habitual

Segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS), la MGF pot practicar-se de quatre maneres: resecció parcial o total del clítoris (clitoridectomia); resecció parcial o total del clítoris i els llavis menors (excisió); estrenyiment de l'obertura vaginal i recol·locació dels llavis menors o majors, amb o sense resecció del clítoris (infibulació); i altres procediments lesius com la perforació o la cauterització. Aquesta pràctica té efectes perjudicials per a la salut. A curt termini, genera dolor, hemorràgies i retenció d'orina; a llarg termini, incrementa les complicacions obstètriques i les morts de dones durant el part, així com la possibilitats de quedar-se estèril o contreure el VIH.

L'ONU estima que més de 230 milions de dones i nenes han sofert la MGF. La seva pràctica no entén de creences, ja que l'efectuen cristians, musulmans i jueus, i s'estén per una trentena de països d'Àfrica subsahariana i en part d'Orient Mitjà i el sud-est d'Àsia. A causa de les migracions, també existeixen casos a Europa, inclòs l'Estat espanyol.

A Gàmbia, malgrat que la MGF està prohibida per llei des de 2015, és habitual la seva pràctica. És una causa sensible i en el marc legal no s'implementa correctament: en tots aquests anys només hi ha hagut una condemna per la seva pràctica a tres dones a la regió de Central River, i la multa de 15.000 dalasi la va pagar un líder religiós que dona suport a la MGF. Els més islamistes troben en l'Alcorà o en les hadices (dits o accions de Mahoma) una manera de justificar la seva imposició, mentre que unes certes ètnies argumenten que aquesta pràctica és higiènica i serveix com a iniciació a l'edat adulta i certificació de la feminitat i virginitat. Segons interressi, tradició i creença religiosa es barregen o anteposen per a justificar-la.

«Fins que vaig conèixer els problemes que genera la MGF anava a les celebracions de la circumcisió i ballava. Quan ho vaig saber, vaig parar d'anar i vaig començar a parlar d'això a les persones. No és fàcil dir a algú que acabi amb alguna cosa que és part de la seva cultura», explica Nyang, qui, des de Wassu, sensibilitza i informa les comunitats sobre les conseqüències de la MGF.

Gàmbia: esperança democràtica després de l'era de Jammeh

Gàmbia encara està marcada per l'enderrocat dictador Yahya Jammeh, qui, després de participar en un cop d'estat el 1994, va guanyar cadascuna de les eleccions celebrades entre el 1996 i el 2016. Vint-i-dos anys de poder il·limitat, marcats per la repressió contra qualsevol veu opositora, que van arribar a la seva fi de manera inesperada: els comicis de 2016 van atorgar la victòria a l'opositor Adama Barrow. Malgrat que el exdictador no va reconèixer els resultats electorals, la pressió popular va fer que acabés per abandonar Gàmbia per a demanar l'asil a Guinea Equatorial. D'aquesta manera, en una transició pacífica, la població gambiana va posar fi a l'era de Jammeh.

La democràcia ha tornat a Gàmbia, però això no vol dir que el passat no condicioni el present. L'excèntric Jammeh va deixar de llegat positiu la llei contra la mutilació genital femenina de 2015 i la llei contra els matrimonis infantils de gener de 2016, però sempre serà recordat per les seves qüestionables teories sobre la salut, la bruixeria o l'homosexualitat: en una mescla de fe i ciència que va captar l'atenció mundial, ha assegurat que, gràcies als poders que li ha concedit Déu, és capaç de curar la sida o l'asma, amb l'ajuda d'una combinació d'herbes secretes.

A més, el poble gambià vol esclarir les morts i les desaparicions durant la dictadura i, per això, el president Barrow va impulsar el 2017 la Comissió de la Veritat, la Reconciliació i la Reparació. Aquesta entitat treballa per a jutjar als culpables de crims de lesa humanitat. Malgrat les limitacions, entre elles la de mancar de potestat per a processar, la seva documentació ha ajudat a assenyalar a 70 sospitosos els casos dels quals estan en mans de la Justícia gambiana, que ara ha d'actuar. Moltes persones creuen que no serà possible encausar Jammeh, exiliat en un país que no és signant dels acords internacionals d'extradició, però la recent condemna a 20 anys de presó a Suïssa al seu número dos, l'exministre d'Interior Ousman Sonko, permet tenir una certa esperança.

Gàmbia té més de 2,5 milions d'habitants. Els seus 10.120 quilòmetres quadrats de superfície estan marcats pel curs del riu Gàmbia i per la costa en la qual es troba Banjul, la capital. Envoltat íntegrament pel Senegal, Gàmbia és una petita llengua de terra en la qual la gent viu de la pesca, l'agricultura, les remeses de la diàspora i el turisme. El 2023 el seu Producte Interior Brut (PIB) va créixer un 5,6%, no obstant això, com en molts altres països de la regió, la distribució de la riquesa no és justa i la població manca d'infraestructures bàsiques com a sistemes per al tractament d'aigües residuals o aigua potable.

L'informe anual dels EUA sobre la situació dels drets humans a Gàmbia reconeix que existeixen informacions creïbles sobre les dures condicions en les presons, la seriosa corrupció governamental, l'estesa violència de gènere,

l'acceptació dels matrimonis forçats i la prevalença de la MGF. A més, encara que no s'implementin, segueixen vigents lleis que criminalitzen les relacions homosexuals.

Si bé és innegable la millora, perquè Gàmbia ja no és una dictadura, la llibertat d'expressió segueix condicionada per l'autoritarisme dels governants, i els atacs contra les veus incòmodes continuen: segons la Unió Gambiana de Premsa, entre el 2017 i el 2022 s'han produït quinze atacs contra periodistes que no han estat investigats per les autoritats.

Entrevista

La religió i la pròpia cultura gambiana limiten la presència de la dona en l'espai públic. A Gàmbia, la llei fins i tot exclou com a delictes una violació si és perpetrada per un marit a la seva dona. És difícil ser dona a Gàmbia?

Les dones tenen dificultats per a acudir als hospitals i donar a llum. A Gàmbia, no és fàcil que una dona aixequi la veu o es queixi encara que tingui dolor. Els nostres marits, també per la influència de la religió, volen que fem o acceptem tot el que ens demanen. En la nostra cultura, cal respectar al marit. Però són els homes els que no ens respecten i surten a reclamar en públic que descriminalitzin la MGF, aquests mateixos homes que no acompanyen a les seves dones a l'hospital quan donen a llum.

Com van afrontar la teva família i la teva comunitat la posició que mantens respecte a la MGF?

No vaig saber quines conseqüències té la MGF fins que vaig conèixer Wassu. Vaig entendre que danya a les dones i vaig decidir anar al poble en el què vaig néixer i vaig créixer; havia de fer-ho saber. Llavors li ho vaig explicar a les meves dues germanes i a la meva mare, que no va voler ni escoltar-me perquè per a ella és part de la seva cultura. Al final, la meva mare va acceptar parlar amb mi i li vaig explicar que havia d'explicar-li-ho a tota la comunitat. Amb la família del meu pare no va haver-hi tants problemes, perquè no practiquen la MGF, però en la tradició de la família de la meva mare està molt arrelada. I no va ser fàcil, en la comunitat em van insultar, però no em vaig detenir: lluitava per la meva pròpia família, per les meves amigues pròximes. Vaig acabar anant allí amb la directora de Wassu, que porta treballant al país des de fa més de 30 anys, la professora Adriana Kaplan, i ara, tot el meu poble ha estat informat i ja no practiquen la MGF.

Què argumenten els qui defensen aquesta pràctica?

Diuen que, si no estàs circumcidada, necessites un home constantment, que vols tenir sexe tota l'estona. No és cert. Ara els imants van als pobles a fer propaganda a favor de la MGF. Diuen que ho demana l'islam. I no és cert, perquè l'islam no vol que la gent sofreixi. La MGF és una tradició i res té a veure amb l'islam. Han de deixar d'utilitzar l'islam per a enganyar la gent religiosa.

Quan parles amb la gent que dona suport a la MGF, què els dius per a demostrar que és una mala pràctica?

Una vegada em va dir una persona que volia circumcidar a la seva filla. No sabia les conseqüències, ni tampoc que jo treballava en Wassu. Li vaig explicar que ella no sabia ni qui anava a practicar la MGF a la seva filla i li vaig parlar sobre les complicacions que possiblement anava a tenir la seva filla, malalties que no tenen altres nenes a les quals no se'ls realitza la pràctica. També li ho vaig explicar al seu marit, que era militar. Em va dir que no sabia les conseqüències de la MGF i que no acceptaria aquesta pràctica mai més.

Enguany, el parlamentari Almameh Gibba ha tractat de revocar la llei que criminalitza la MGF. Per què és tan difícil convèncer a la societat?

És [del poble] jola, i els jola tenen molt arrelat el costum de la MGF, fins i tot la practiquen dues vegades: una sense tall, i en l'altra si que tallen. Ells dansen quan fan aquesta pràctica. La meva mare és jola, una orgullosa jola, i per això es queixava. Hem anat una vegada i una altra als pobles jola per a entrenar a dones i continuarem anant fins que ho entenguin. I no és fàcil, sobretot quan les persones no han estat educades. Però estem en el bon camí: per a afrontar

el problema, hem anat als hospitals i a les escoles mèdiques per a entrenar a sanitaris i explicar-los què és la MGF; i perquè li ho expliquin a altres persones, hem acudit als col·legis i informem les i els joves.

Yahya Jammeh va estar 20 anys en el poder i deia que podia curar el VIH i l'asma. Com va influir en la percepció que la societat té de la ciència i el sistema sanitari?

Una dona que no podia tenir un bebè va anar a veure a Jammeh, que li va donar la seva medicina, i es va quedar embarassada. Ho vaig veure jo mateixa. Va funcionar i el fill d'aquesta persona es diu Jammeh. No obstant això, quan Jammeh es va anar, molta gent va reconèixer que no s'havien curat de les seves malalties. El problema és que tothom temia a Jammeh, i estaven obligats a dir «sí, sí, sí». Va tenir molt de poder: calia fer qualsevol cosa que volgués. Tenia de bo que abans no hi havia tanta criminalitat: si Jammeh t' enxampava, no ho tornaves a fer. Ara els lladres robaran a les cases i amenacen amb assassinar-te. La gent té un altre tipus de por, però Gàmbia avança.

MUNICIPIIS, ENTITATS I INSTITUCIONS PARTICIPANTS XIV EDICIÓ

Ciutats Defensores dels Drets Humans és un projecte municipalista que compta amb la participació d'ajuntaments, entitats i institucions que, des dels seus respectius àmbits d'actuació, treballen en la defensa dels drets humans.

Organitzen

Fons Català de Cooperació al Desenvolupament: <https://www.fonscatala.org>

Comissió Catalana d'Acció pel Refugi: <http://www.ccar.cat>

Col·laboren

Barberà del Vallès: www.bdv.cat

Begues: www.begues.cat

Caldes de Montbui: www.caldesdemontbui.cat

Castelldefels: www.castelldefels.org

Cornellà de Llobregat: www.cornella.cat

El Prat de Llobregat: www.elprat.cat

Esplugues de Llobregat: www.esplugues.cat

Gavà: www.gavaciutat.cat

Girona: www.girona.cat

Granollers: www.granollers.cat/can-jonch

Mataró: www.mataro.cat

Molins de Rei: www.molinsderei.cat

Mollet del Vallès: www.molletvalles.cat

Reus: www.reus.cat

Rubí: www.rubi.cat

Sabadell: www.sabadell.cat

Sant Boi de Llobregat: www.santboi.cat

www.barrejant.cat

Santa Coloma de Gramenet: www.gramenet.cat

Sant Cugat del Vallès: www.santcugat.cat

Sant Feliu de Llobregat: www.santfeliu.cat

Sant Joan Despí: www.sjdespi.net

Sant Just Desvern: www.santjust.cat

Sant Pere de Ribes: www.santperederibes.cat

Santa Perpètua de Mogoda: www.staperpetua.cat

Sant Vicenç dels Horts: www.svh.cat

Tarragona: www.tarragona.cat

Terrassa: www.terrassa.cat

Viladecans: www.viladecans.cat

Vilafranca del Penedès: www.vilafranca.cat

Vilanova i la Geltrú: www.vilanova.cat

Participen

Diputació de Barcelona: <https://www.diba.cat>

Institut Català Internacional per la Pau: <https://www.icip.cat>

Àrea Metropolitana de Barcelona: <https://www.amb.cat>

Casa Amèrica Catalunya: <https://americat.barcelona/es/home>

Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament: <http://cooperaciocatalana.gencat.cat>

Fòrum de Síndics i Síndiques Defensors i Defensores locals de Catalunya:

<http://www.sindicatureslocals.cat>

Ciutats Defensores dels Drets Humans

Edició:

Ciutats Defensores dels Drets Humans

Coordinació de l'edició:

Fons Català de Cooperació al Desenvolupament
amb la participació de
la Comissió Catalana d'Acció pel Refugi

Redacció:

Queralt Castillo Cerezuela

Disseny i maquetació:

Sara Lupiáñez Fontanet

Setembre de 2024

Organitzen:

Participen:

Col·laboren:

